

COMPASS

Educatie pentru drepturile omului, manual pentru tineri

Autori

Patricia Bander	Barbara Oliveira
Rui Gomes	Jana Ondrackova
Ellie Keen	Alessio Surian
Marie-Laure Lemineur	Olena Suslova

Desene

Pancho

Editori

Patricia Bander
Ellie Keen
Marie-Laure Lemineur

Coordonarea proiectului si editura finala: Rui Gomes

Asistent de proiect: Natalia Miklash

Manualul a fost elaborat cu sprijinul unui grup de referinta, format din:

Dr. Elie Abouaoun	Dna Louise Nylin
Dl. Anatoli Azarov	Dna Barbara Oliveira
Dna Patricia Brander	Dna Eunice Smithe (Unesco)
Dna Ellie Keen	Dl. Alessio Surian
Dna Corina Mihaela Leca	Dna Olena Suslova
Dna Marie-Laure Lemineur	Dl Wim Taelman
Dna Brigitet Mooljee	Dl. Andrew Yurov

Editia în limba franceza:

“Repères” – Manuel pour la pratique de l’éducation aux droits de l’homme avec les jeunes

ISBN 92-871-4595-3

Editia în limba rusa:

ISBN 92-871-4596-1

Opiniile exprimate în acest manual aparțin autorilor și nu reflectă în mod necesar punctul de vedere al Consiliului European

Drepturile de autor privind această publicație aparțin Consiliului European. Nici o parte a lucrării nu poate fi reprodusă sau transmisă în scopuri comerciale, în orice formă și prin orice mijloace, electronice (CD-Rom, Internet etc.) sau mecanice, incluzând fotocopierea, înregistrarea sau orice alte forme de stocare a informației, fără permisiunea scrisă a Departamentului de Publicații (publishing@coe.int), Directoratul pentru Comunicare și Cercetare al Consiliului European (Centrul European pentru Tineret, str. Zivatar, nr. 1-3, H-1024, Budapesta, E-mail: eycb.secretariat@coe.int).

Textul din această publicație poate fi reprodus cu excepția situațiilor în care se face în scopuri comerciale și cu citarea corectă a sursei.

Drepturile de autor pentru desene aparțin în exclusivitate artistului (Pancho). Permișiunea de a le reproduce trebuie cerută direct acestuia, exceptând situațiile în care se face pentru utilizarea directă a activităților din manual.

Design: Art Factory

Desene: © “Pancho”

Fotografii: pg. 132 © MTI (Nelson Mandela)
                  pg. 132 © David King Collection (Evgenia Ginzburg)
                  pg. 133 © MTI (Martin Luther King)
                  pg. 133 © MTI (Mahatma Gandhi)
                  pg. 134 © Gamma Press (Daw Aung San Suu Kyi)
                  pg. 134 © Tibet Information Network (Ngawang Sandrol)

Editura Consiliului European
F-67075 Strasbourg Cedex

ISBN: 92-871-4880-5

© Consiliul European. Mai 2002

Cuprins

Cuvinte de recunostinta.....

Prefata.....

Introducere.....

Capitolul I – Educatia pentru drepturile omului si Compass, scurt ghid pentru practicieni.....

Sa înțelegem educatia pentru drepturile omului (EDO).....

Ce înseamna educatia pentru drepturile omului.....

Obiectivele EDO (rezultate asteptate) .....

Cunostinte, competente, atitudini....

O abordare comprehensiva.....

Educatia pentru drepturile omului în rândurile tinerilor.....

Educatia formala si non-formala

Educatia pentru drepturile omului ca punct de pornire.....

Sprijinul international oferit educatiei pentru drepturile omului.....

EDO si alte domenii ale educatiei.....

O lume a drepturilor omului.....

Ce înseamna “o problema de drepturile omului”.....

Teme abordate de manual.....

Educatia pentru cetatenie.....

Educatia personala si sociala.....

Educatia globala.....

Educatia interculturala

Educatia ca dezvoltare....

Educatia pentru mediu.....

Educatia pentru pace.....

Educatia juridica.....

Utilizarea manualului în Europa.....

Ce si unde în Europa.....

O carte pentru Europa?

Un vis european.....

Activitatea tinerilor si reprezentarea lor

Conventia Drepturilor Copilului.....

Procesul de elaborare.....

Utilizarea manualului în diferite culturi si contexte lingvistice...

Cum sa folosim manualul.....

Cum se lucreaza cu manualul.....

Abordari educationale.....

Probleme comune legate de drepturile omului.....

Sugestii pentru utilizatori.....

Sugestii pentru moderatori.....

Lucrul în grup.....

Tehnici de lucru în grup.....

Sugestii generale pentru desfasurarea activitatilor....

Daca lucurile nu merg asa cum v-ati asteptat....

Managementul conflictelor în grup.....
Câteva metode si tehnici de sprijinire a eficacitatii lucrului în grup.....
Metode si tehnici de dezvoltare a capacitatilor de comunicare..
Metode si tehnici de dezvoltare a capacitatilor de adoptare a deciziilor
colective.....
Activitati pentru recapitulare.....

Capitolul II - 49 de activitati practice si metode de educatie pentru drepturile omului....

Indexul activitatilor.....
Glosar de termeni din domeniul globalizarii.....
Poveste din doua orase
Accesul la medicamente
Punerea în scena
Toti suntem egali - fiecare este diferit
Povestea lui Ashique
Atentie, suntem numai ochi!
Pot sa intru?
Drepturile copilului
Inegalitatea salariilor/veniturilor
Exista alternativa?
Probleme de familie
Jocul „deseneaza cuvântul”
Educatie pentru toti?
Campania electorala
Luptatorii pentru drepturi
Prima pagina
O gradina peste noapte
Eroi si eroine
Horoscopul saraciei
Doar un minut
Sa se faca auzit glasul fiecaruia
Sa vorbim despre sex
A trai într-o lume perfecta
Tribul Makah si vânatoarea de balene
Crearea legaturilor
Bani de cheltuit
Perspectivele noastre de viitor
Drumul catre Tarâmul egalitatii
Jocuri cu imagini
    1. Ce vedem ?
    2. Ce vedem în desenele lui Pancho ?
    3. Împarte imaginile !
    4. Titluri pentru imagini
    5. Casete cu textul conversatiei
Începe jocul!
Centrala electrica
Reactia la rasism
Jocul de Bingo al drepturilor
Observa capacitatea!
Sportul pentru toti

Fa un pas înainte
Impactul internetului
Bariera lingvistica
Goana dupa bogatie si putere
Reteaua vietii
A vota sau a nu vota
Sedinta de sindicat
Violenta în viata mea
Ziua de mâine
Care este pozitia ta?
Cine suntem eu?
Munca si copiii
Calendarul drepturilor omului

Capitolul III – Initierea actiunilor

Initierea actiunilor.....

Elaborarea unui plan de actiune.....

Capitolul IV – Informatii fundamentale privind drepturile omului

Sa înțelegem drepturile omului.....

Ce sunt drepturile omului?.....

O perspectiva istorica.....

Drepturile omului în lume.....

Cum putem sa ne folosim drepturile.....

Dileme si interpretari gresite ale drepturilor omului.....

Mai multe enigme.....

Evolutia drepturilor omului.....

Ce drepturi avem?.....

Protectia legala a drepturilor omului.....

Documente internationale fundamentale....

Practicarea drepturilor omului

Este suficient?.....

Activismul si rolul organizatiilor non-guvernamentale.....

Exemple pozitive de activism.....

Întrebări si raspunsuri.....

Puzzle.....

Capitolul V - Informatii fundamentale privind temele globale

Copiii.....

Cetatenia.....

Democratia.....

Discriminarea si xenofobia.....

Educatia.....

Mediul.....

Egalitatea de gen.....

Globalizarea.....

Sanatatea.....

Securitatea umana.....

Media.....
Pace si violenta
Saracia.....
Drepturile sociale.....
Sportul.....
Note.....

Anexe – Instrumente legale internationale privind drepturile omului si fisa de evaluare

Fisa de evaluare si feedback.....

Cuvinte de recunostinta

Cuvinte de multumire, recunostinta si apreciere sunt datorate:

- Membrilor grupului de referinta, pentru angajamentul, generozitatea si sprijinul lor în elaborarea manualului;
- Sundus al-Hassani, Henrike Eisfeld, Dariusz Grzemny, Dilwar Hussain, Dr. Mónica Má dai, Ivan Ivanov, Yael Ohana, Tavs Qvist, Györgyi Tóth si Arjos Vendrig, pentru comentariile si sugestiile de texte;
- Jeroen Schokkenbroek, Directoratul General pentru Drepturile Omului, Consiliul Europei, pentru citirea atenta si sugestiile utile;
- Nadia Banno Gomes, Teresa Cunha, Laura de Witte, Deepak G. Naik, Eugen Gherga, Erzsebet Kovacs, Anna Rogowska, Nana Saginashvili si multor altor persoane pentru observatiile pertinente si sugestiile utile;
- Diviziei pentru Drepturile Omului, Pace, Democratie si Toleranta, UNESCO, pentru motivatia si sfaturile utile;
- Organizatiilor de tineret, consiliilor nationale ale tinerilor, Fundatiei pentru Drepturile Omului si Umanitarism (Liban), Fundatiei Charles Malik si multor altor organizatii, pentru materialele bibliografice trimise;
- Utilizatorilor si cititorilor prin internet ai schitelor de texte, inclusiv celor ce manifesta scepticism fata de valoarea acestui manual;
- Membrilor listei Asociatiilor de Educatie pentru Drepturile Omului pentru comentarii si pentru sugestiile privind titlul;
- Grupului de monitorizare a Programului educatie pentru drepturile omului pentru tineri pentru idei si sprijin;
- Tuturor celor care au contribuit, uneori involuntar, la conturarea continutului;
- Michael Hughes, Consiliul Britanic, Budapesta, pentru a fi fost mai mult decât un cititor si revizor al textului.

Uniunii Internationale a Cailor Ferate, în special Inter Rail, pentru sprijinul financiar prin Fondul de Solidaritate pentru Mobilitatea Tinerilor.

Ne cerem iertare pentru eventualele omisiuni si ne exprimam regretul ca nu am putut cuprinde toate materialele si sugestiile primite.

Consiliul Europei ***Secretar General***

A devenit deja obisnuit sa vorbim despre lume ca despre un “sat mondial”. Globalizarea este asociata în general cu posibilitati si riscuri sporite pentru comert, cooperare si comunicare. Dar adevarata provocare a globalizarii ramâne dezvoltarea unei constiinte universale a carei principala valoare sunt drepturile omului, democratia pluralista si egalitatea tuturor oamenilor.

Consiliul Europei si Conventia Europeana a Drepturilor Omului au fost create ca raspuns la unele dintre cele mai grave manifestari de razboi si de barbarie pe care omenirea le-a trait vreodata. Conventia si alte instrumente elaborate ulterior – împotriva torturii, pentru drepturile sociale etc. – au oferit inspiratie si sprijin persoanelor si organizatiilor non-guvernamentale care luptau împotriva nedreptatii, opresiunii si discriminarii. S-au realizat multe. Dar ramân înca multe de facut; prea multe drepturi ale prea multor oameni din Europa sunt încalcate înca, ignorate sau nerespectate.

Conventiile referitoare la drepturile omului sunt realizari pe care trebuie sa le împartasim ca europeni; ele ne ghideaza în momente de nesiguranta si schimbare. Pastrarea si respectarea lor este cea mai înalta îndatorire a oricarui stat din Europa.

Cu toate acestea, drepturile omului nu pot fi aparate numai prin legislatie. Trebuie protejate de fiecare dintre cetateni, inclusiv de catre tineri. Acest manual ofera tinerilor posibilitatea de a înțelege si de a vorbi despre drepturile omului. De asemenea, ofera liderilor de tineret, profesilor, educatorilor, specialistilor si voluntarilor idei concrete pentru a-i motiva, angaja si implica în activitati legate de drepturile omului în propria tara si în propria comunitate.

Acest manual nu ofera solutii. Nu exista solutii predefinite pentru saracie, discriminare, violenta si intoleranta. Nu contine raspunsuri la toate întrebările despre drepturile omului. Ceea ce ofera manualul este posibilitatea de a explora aceste teme într-un mod creativ, de a-i implica pe tineri, fiind prin aceasta educatie propriu-zisa pentru drepturile omului.

Precum o *busola* (*n.tr. Compass, în lb. engl., busola*), manualul indica diferite cai si directii într-o calatorie spre drepturile omului. Precum o busola, poate si trebuie sa fie folosit pretutindeni în Europa de catre oricine este interesat de drepturile omului, democratie sau cetatenie.

Daca este adevarat ca am intrat în secolul 21 printr-o poarta de foc, exista speranta ca multi tineri si organizatii ale tinerilor, profesori si educatori sunt gata sa raspunda acestei provocari prin educatie pentru si prin drepturile omului.

Acest manual reprezinta o contributie si un tribut pentru activitatea lor.

Walter Schwimmer

Introducere

Bun venit în utilizarea manualului de educație pentru drepturile omului!

Speram să vă ofere idei, inspirație și motivație în activitatea de educație pentru drepturile omului, pentru tineri. Că a fost elaborat în cadrul Programului de educație pentru drepturile omului al Directoratului pentru Tineret și Sport al Consiliului European, care a fost lansat în anul 2000, cu ocazia celei de-a 50-a aniversări a Convenției europene a drepturilor omului. Programul urmărește să situeze drepturile omului în centrul activităților tinerilor și să contribuie astfel la educația pentru drepturile omului.

Educația pentru drepturile omului – însemnând programe și activități educaționale care promovează egalitatea demnității umane – are o valoare inestimabilă în conturarea unei dimensiuni europene a cetățeniei, relevantă pentru toți europenii. Dezvoltat în colaborare cu alte programe ale Directoratului pentru Tineret și Sport al Consiliului European – învățare interculturală, participare, sprijinirea minorităților și a tinerilor aparținând minorităților etnice - educația pentru drepturile omului are potențialul de a fi un catalizator al acțiunilor și o sursă de sinergie. Cei implicați în educația non-formală și în activități pentru tineret vor putea analiza evoluția, practica și provocările drepturilor omului, cu privire la universalitatea, indivizibilitatea și inalienabilitatea lor și la relevanța acestora pentru tinerii din ziua de azi.

Directoratul pentru Tineret și Sport, în special prin intermediul Centrului European pentru Tineret și al Fundației Europene pentru Tineret, au obținut o reputație indiscutabilă pentru expertiza în dezvoltarea materialelor educaționale adecvate atât contextului educației formale, cât și în context non-formal, precum și în diferite contexte culturale. Activitatea sa cu diferite categorii de activiști, impactul proiectelor, cum ar fi de exemplu campania de tineret “*toti diferiti – toti egali*” și programele sale de formare pe termen lung au contribuit la dezvoltarea de proiecte al căror impact s-a simțit în special la “firul ierbii”, fiind în primul rând proiecte europene.

Evenimentele recente, atât în Europa, cât și în alte locuri în lume, amenință fundamentele unei culturi a păcii și a drepturilor omului. Acestea subliniază necesitatea imediată a unei abordări explicite, vizibile și conștiente a educației pentru drepturile omului. În acest context, programul de EDO pentru tineri urmărește:

- să integreze EDO în activitățile pentru tineret;
- să valorizeze și să dezvolte educația non-formală a tinerilor, ca o formă de EDO;
- să valorifice organizațiile, în special pe cele de tineret, ca resursa fundamentală în EDO și pentru societatea civilă din Europa;
- să promoveze înțelegerea EDO, respectând diversitatea tinerilor și realitățile socio-culturale din Europa;
- să dezvolte noi asociații/rețele și sinergii cu partenerii din domeniul educației formale și non-formale;
- să realizeze un “efect multiplicator maxim”, prin implicarea practicienilor și a partenerilor la nivel național și local;
- să ofere practicienilor din Europa noi instrumente educaționale și rețele pentru activitatea tinerilor în domeniul EDO;
- să integreze experiențele acumulate în domeniul educației interculturale și non-formale, al participării tinerilor și al cercetării;
- să ia în considerare inovațiile abordărilor educaționale și media.

O “busola” pentru practicienii din domeniul EDO

COMPASS reprezinta componenta esentiala a acestui program, care include de asemenea sprijin pentru proiectele-pilot locale, cursuri de formare la nivel national si regional, activitati specifice privind diferitele forme de violenta. În locul unui “alt” manual sau în loc de noi abordari si propuneri pentru EDO, scopul principal al acestei publicatii este sa faca EDO accesibila, utila si posibila pentru educatori, activisti, lideri, cadre didactice, formatori si voluntari care sunt implicati în activitati de educatie pentru tineri. Este, în multe feluri, un raspuns modest (desi ambitios) la o întrebare pusa de multi educatori si activisti: “Cum facem educatie pentru drepturile omului?”

Experienta acumulata pe parcursul activitatilor educative din cadrul campaniei europene din 1995 împotriva rasismului si intolerantei “*toti diferiti – toti egali*” a demonstrat ca succesul proiectelor europene de acest gen depinde de:

- oferirea unor metodologii si instrumente adecvate si accesibile, ca de exemplu, Pachetul Educational “*toti diferiti – toti egali*”;
- disponibilitatea unor astfel de materiale în limbile nationale ale utilizatorilor;
- existenta unor formatori si activisti care sa actioneze si sa disemineze la nivel national, regional si local.

COMPASS este un raspuns la aceste nevoi. Este publicat de Consiliul Europei în limbile engleza, franceza si rusa, iar traducerea si adaptarea în alte limbi este încurajata. Organizarea cursurilor nationale si regionale de formare ar trebui sa îi ajute pe formatori si educatori sa se familiarizeze cu manualul si sa se asigure ca acesta va ajunge la scoli, asociatii si organizatii de tineret la nivel local. COMPASS are semnificatia unei carti care îndeamna la actiune.

Un proces de elaborare deschis si participativ

Elaborarea manualului s-a dovedit a fi o sarcina imensa. Aria sa tematica este vasta – EDO atinge de fapt toate aspectele vietii de azi -, iar aria geografica si culturala extrem de diversa. Exista mari diferente în contextele educationale si de lucru ale potentialilor utilizatori, atât în ceea ce priveste educatia formala si non-formala. Din acest punct de vedere, urmatoarele probleme au fost identificate:

- Se poate respecta universalitatea intrinseca a drepturilor omului si în acelasi timp sa se raspunda situatiilor specifice si diversitatii culturale din Europa?
- Este într-adevar posibil de utilizat acelasi manual si aceleasi metode în diferite tari?
- Exista un anumit specific al drepturilor omului si al EDO în Europa?
- Este realista încercarea de a elabora un manual care sa fie adecvat si educatiei formale si celei non-formale?
- Ce ar trebui sa stie deja utilizatorii?
- Este posibil sa fim inovativi în acest domeniu?
- Va fi grupul-tinta al manualului pregatit sa îl utilizeze?
- Este relevant sa elaboram ceva specific pentru educatia tinerilor pentru drepturile omului?

Nu a fost posibil sa raspunde tuturor întrebărilor si sa eliminam îndoielile si riscurile. S-a apelat însa la un proces de elaborare care sa ofere raspunsuri sau sa ia în considerare aceste aspecte. Produsul final ar trebui, de fapt, sa fie rezultatul contributiei si expertizei din domeniile:

- EDO;
- Educatiei interculturale;
- Activitatii cu tinerii;

- Pedagogiei si didacticii;
- Organizatiilor de drepturile omului.

Grupul de referinta si echipa de elaborare

Grupul de referinta a fost constituit pe baza unei selectii deschise, lansate prin e-mail si internet. Sarcina grupului a fost de a oferi sprijin autorilor. Grupul a definit, de asemenea, schema continutului si abordarea educationala si a adus contributia si perspectiva altor materiale si experiente.

Grupul de referinta a fost compus din:

- Dr. Elie Abouaoun, Liban, Noile Drepturi ale Omului – International
- Dl. Anatoli Azarov, Federatia Rusa, Scoala Moscovei pentru Drepturile Omului
- Dna Patricia Brander, Danemarca, consultant, experienta în pachetul educational “*toti diferiti – toti egali*”
- Dna Ellie Keen, Regatul Unit al Marii Britanii, Asociatii de Educatie pentru Drepturile Omului si Amnesty International
- Dna Corina Mihaela Leca, Moldova, SIEDO – Societatea independenta de educatie si drepturile omului
- Dna Marie-Laure Lemineur, Spania si Franta, consultant, Universitatea Natiunilor Unite pentru Pace (Costa Rica)
- Dna Brigitte Mooljee, Regatul Unit al Marii Britanii, Echipa “Cetatenia”, Departamentul de Educatie si Ocupare a Fortei de Munca
- Dna Louise Nylin, Suedia si SUA, consultant pentru UNDP si pentru *Decada educatiei pentru drepturile omului*
- Dna Barbara Oliveira, Suedia si Mozambic, consultant, fost coordonator de tineret la Amnesty International în Africa de Sud
- Dna Eunice Smithe, Divizia pentru Drepturile Omului, Pace, Democratie si Toleranta, Sectiunea Stiinte Socio-umane, UNESCO
- Dl. Alessio Surian, Italia, Federatia Europeana pentru Educatie Interculturala
- Dna Olena Suslova, Ucraina, Centrul Femeilor de Consultare si Informare
- Dl Wim Taelman, Belgia, Asociatia flamanda a educatiei pentru drepturile omului
- Dl. Andrew Yurov, Federatia Rusa, Miscarea Tinerilor pentru drepturile omului, Consiliul consultativ al Centrului European pentru Tineret, Fundatia Europeana pentru Tineret
- Dna Nancy Flowers*, SUA, consultant, Centrul de Resurse EDO, Universitatea din Minnesota;
- Dna Jana Ondrackova*, Republica Ceha, coordonator si conceputor de programe de educatie pentru drepturile omului, Comitetul Ceh pentru Helsinki;
- Dna Vedrana spajic-Vrkas*, Croatia, Facultatea de Filosofie, Universitatea din Zagreb.

Grupul de referinta s-a întâlnit în aprilie 2001 la Centrul European pentru Tineret, Budapesta, într-o reuniune intensa si fructuoasa. La întâlnire au fost schitate structura si continutul manualului, temele principale care urmau a fi abordate. De asemenea, s-au facut sugestii pentru procesul de elaborare si pentru activitatile de testare. Membrii echipei de elaborare, grupul celor opt persoane care sunt autorii textelor din manual, fac si ei parte din Grupul de referinta. Alti membri ai grupului au avut rolul de consultanti sau supervizori ai autorilor pe parcursul etapei de elaborare; activitatea lor a fost voluntara.

---

* A fost invitata, dar nu a putut participa la întâlnire.

Membrii echipei de elaborare si-au împartit activitatile astfel încât sa se asigure un maximum de “cross-fertilizare” a ideilor si experientelor, un calendar realist al activitatilor si o identificare clara a sarcinilor si a responsabilitatilor. Sectiunile si activitatile au fost revazute de autori si revizori pentru a fi siguri ca fiecare text a fost citit si comentat de cel puțin doua sau trei persoane înainte de a fi trimis restului echipei.

Testarea si finalizarea

Varianta de lucru a textelor, în forma finala, a fost pusa pe internet, iar utilizatorii Programului de Educatie pentru Drepturile Omului, precum si membrii grupului de formatori ai Directoratului pentru Tineret si Sport au avut posibilitatea de a accesa textul, de a face comentarii si sugestii pentru îmbunatatirea sa. Desi timpul în care textul a fost disponibil pe internet a fost scurt, activitatea a fost novatoare a avut multi participanti.

Organizatiile de tineret, consiliile nationale ale tinerilor si alti parteneri ai Directoratului pentru Tineret si Sport au fost solicitati sa ofere informatii despre materialele disponibile în domeniul drepturilor omului, în limba si în tara lor. Raspunsurile au fost variate, iar unele liste au fost chiar lungi; s-a decis pastrarea referintelor pentru varianta electronica a manualului si pentru Centrul de Resurse pentru EDO.

O atentie speciala s-a acordat implicarii si consultarii organizatiilor de tineret cu expertiza în domeniile abordate de tematica manualului. Comentariile si sugestiile acestora au fost mereu utile.

Decizia în ceea ce priveste titlul – au fost primite peste 20 de sugestii de titluri – a fost de asemenea una participativa, în special ca urmare a anuntului prin intermediul listei asociatiilor de educatie pentru drepturile omului (membrii listei si-au putut exprima preferintele). Pentru a se asigura consistenta stilurilor si coerenta abordarilor si a continutului, produsele diferitelor autori au fost înmânate unui grup de trei editori finali. Ellie Keen si-a asumat responsabilitatea pentru capitolele 1, 3 si 4, Marie-Laure Lemineur pentru informatiile fundamentale despre teme, iar Patricia Brander a lucrat la activitati si textele conexe. Rui Gomes, administrator pentru programe si formare la Centrul European pentru Tineret din Budapesta si coordonator al proiectului, a asigurat editarea finala.

Ce contine manualul?

Echipea de elaborare a primit din partea Grupului de referinta acordul pentru un continut cât mai complet si cuprinzator (astfel încât oricine sa poata gasi ceea ce îl intereseaza), pentru producerea unui manual:

- pe care utilizatorii sa nu fie nevoiti sa-l citeasca în întregime pentru a-l putea folosi – un moderator ar trebui sa poata desfasura o activitate fara a fi nevoie sa citeasca materiale care nu sunt relevante pentru contextul sau situatia respectiva);
- care contine un minimum de informatii suplimentare pentru acei moderatori care nu stapânesc anumite teme (COMPASS ar trebui sa fie suficient);
- este eminentamente practic si bazat pe activitati experientiale;
- este atractiv, reflecta preocuparile tinerilor din Europa si este un instrument pentru a-si dezvolta atât abilitati sociale si atitudini, cât si cunostinte si competente;
- este focalizat pe valori si pe aspecte sociale, mai mult decât (numai) pe drepturile formale stipulate în conventii;
- poate fi folosit în educatia formala si non-formala;
- situeaza “informatiile generale la urma” si nu la început, astfel ca utilizatorii pot desfasura activitati stiind însa ca sunt disponibile si informatii suplimentare.

În consecința, COMPASS este organizat astfel:

- Capitolul I: Familiarizează cititorul cu ceea ce înțelegem prin EDO. Ar trebui să motiveze, să inspire, să arate cititorului cum poate valorifica cel mai bine manualul și abordările educationale ale acestuia.
- Capitolul II: O colecție de 49 de activități cu diferite niveluri de complexitate, care abordează teme variate și diferite tipuri de drepturi.
- Capitolul III: “Inițierea acțiunilor” conține idei și sugestii pentru cei care doresc să se implice mai mult în promovarea drepturilor omului.
- Capitolul IV: Oferă informații esențiale despre drepturile omului și despre documentele și standardele internaționale.
- Capitolul V: Informații suplimentare despre aceste teme.
- Anexele: Conțin informații esențiale privind documentele legale, întrucât drepturile omului fac și obiectul legii.

Alegerea temelor

Grupul de referință a identificat la început 63 de subiecte care ar fi trebuit abordate de COMPASS. Acestea aparțineau unei game variate, de la terorism la eutanasiere. A fost dificil pentru echipa de elaborare să identifice și să decida asupra unui mod de grupare a temelor într-un cadru logic. În cele din urmă, au ales 15 teme – Copiii, Cetățenia, Democratia, Discriminarea și xenofobia, Educația, Mediul, Egalitatea de gen, Globalizarea, Sănătatea, Securitatea umană, Media, Pacea și violența, Sărăcia, Drepturile sociale și Sportul. A fost o decizie dificilă, dar echipa a considerat că acesta este cel mai util mod de a organiza activitățile din capitolul 2. Ori de câte ori au apărut întrebări sau îndoieli, s-a încercat o abordare cât mai cuprinzătoare. Pentru activități s-a mai adăugat o a 16-a temă – drepturile omului în general, referindu-se la activități care dezvoltă, în general, atitudini importante și contribuie la constientizarea drepturilor omului. Pentru această temă nu sunt oferite informații generale.

Bariera etnocentrismului

Cea mai importantă provocare pe parcursul elaborării manualului a fost legată de etnocentrism. Diversitatea originii și a experiențelor membrilor grupului de lucru a urmarit să asigure reprezentarea majorității contextelor lingvistice, educationale și sociale. COMPASS și-a propus să fie cu adevărat european și intercultural.

Este încă neclar în ce măsură această intenție a fost vreodată fezabilă și realistă. Ne-am dat seama că uneori citeam diferite lucruri în diferite limbi, dar de fapt citeam sau ne refeream la același material. Elaborarea primei variante a manualului în limba engleză a încurajat autorii să studieze întâi literatura de limbă engleză și paginile de internet în această limbă. Ne exprimăm speranța că prin constientizarea riscurilor am limitat neajunsurile, dar nu a fost ușor să le evităm – o consecință inevitabilă a globalizării! De asemenea, ar fi fost imposibilă elaborarea manualului de către o echipă de 50 de persoane care ar fi scris în 50 de limbi diferite.

Pancho, desenatorul care a lucrat cu noi, a sintetizat toate aceste dileme atunci când, confruntat cu cerința de a desena despre și pentru un public european, a întrebat “cum aș putea desena un european?”

Despre metode

Asa cum am spus anterior, nu am avut intentia de a produce un manual “nou”, ci unul care sa poata fi usor utilizat de catre toti cei care lucreaza cu tinerii în domeniul drepturilor omului. Ne-am dat seama ca sunt deja disponibile multe materiale excelente. Acestea au fost o sursa de inspiratie pentru grupul de lucru. De câte ori a fost posibil, s-a facut referire la acestea, dar ne cerem scuze pentru eventualele omisiuni. Cei obisnuiti cu astfel de activitate vor observa ca unele metode au fost adaptate sau reluate în manual. Aceste metode “reciclate” au fost pastrate deoarece scopul nostru a fost de a oferi un instrument util si practic. Daca o metoda sau un exercitiu si-au dovedit eficacitatea, ar fi însemnat o pierdere daca alti utilizatori nu le-ar folosi.

Adaptarea este un alt termen-cheie în acest manual. Cu toate ca, pentru unii, activitatile ar putea parea ca niste solutii gata elaborate, utilizatorul activ al manualului va trebui sa reflecteze asupra situatiei existente înainte de a stabili unde vor sa ajunga. În fiecare sectiune vor gasi sugestii pentru modul de adaptare a activitatilor la nevoile tinerilor, pentru adecvarea la contextul educational, al timpul disponibil etc.

COMPASS își propune sa ofere directii si moduri de actiune prin care însa trebuie sa se tina seama de diferentele culturale si de valorile sociale ale tinerilor din Europa. Aceasta diversitate a abordarilor subliniaza faptul ca drepturile omului nu trebuie sa devina o dogma impusa.

Abordarea nivelului inferior (de baza)

Elaborarea manualului este doar punctul de pornire. Cursurile de formare au fost organizate la nivel national si regional, implicând activisti de tineret si cadre didactice. În paralel, manualul va fi tradus în alte limbi. Pentru mai multe informatii în acest sens, va invitam sa vizitati site-ul programului la adresa <http://www.coe.int/hre>.

Ce s-a facut si ce urmeaza?

Peste 20 dintre activitatile elaborate de grupul de lucru nu au fost integrate în manual din cauza lipsei de spatiu. Pagini întregi de informatii generale au fost drastic reduse sau eliminate din acelasi motiv.

Multe dintre aceste texte vor fi valorificate de utilizatori prin intermediul unei variante interactive a manualului. Aceasta versiune care va fi elaborata în anul 2003 va permite mai multa interactiune între texte si activitati si, în masura în care va fi posibil, va valorifica textele si sugestiile propuse de utilizatori.

De asemenea, nu au fost incluse în manual pachetul foto – o serie de fotografii pe teme de drepturile omului -, filmografia si cântecele pe teme de drepturile omului. COMPASS este într-adevar o “busola”, indica directii si puncte de pornire, referinte si orientari. Nu a putut cuprinde totul. Programul de Educatie pentru Drepturile Omului pentru tineri are un drum lung în fata. Educatia pentru drepturile omului înseamna mai mult decât COMPASS. Dar COMPASS poate fi punctul dumneavoastra de pornire. Va dorim succes si sa îl utilizati cu placere.

Capitolul I

Educatia pentru drepturile omului si COMPASS, un
scurt ghid pentru practicieni

Cuprinsul acestui capitol

- Educatia pentru drepturile omului (EDO).....
  - Ce înseamna educatia pentru drepturile omului.....
  - Rezultate ale EDO
  - Cunostinte, competente si atitudini....
  - O abordare comprehensiva.....
  - Educatia pentru drepturile omului în rândurile tinerilor.....
  - Educatia formala si non-formala
  - Educatia pentru drepturile omului ca punct de pornire.....
  - Sprrijinul international oferit educatiei pentru drepturile omului.....
- EDO si alte domenii ale educatiei.....
  - O lume a drepturilor omului.....
  - Ce înseamna “o problema de drepturile omului”.....
  - Teme abordate de manual.....
  - Educatia pentru cetatenie.....
  - Educatia personala si sociala.....
  - Educatia globala.....
  - Educatia interculturala
  - Educatia pentru dezvoltare....
  - Educatia pentru mediu.....
  - Educatia pentru pace.....
  - Educatia juridica.....
- Utilizarea manualului în Europa.....
  - Ce si unde în Europa.....
  - O carte pentru Europa?
  - Un vis european.....
  - Activitatea tinerilor si reprezentarea lor
  - Conventia Drepturilor Copilului.....
  - Procesul de elaborare.....
  - Utilizarea manualului în diferite culturi si contexte lingvistice...
- Cum sa folosim manualul.....
  - Cum se lucreaza cu manualul.....
  - Abordari educationale.....
  - Probleme comune legate de drepturile omului.....
  - Sugestii pentru utilizatori.....
  - Sugestii pentru formatori.....
    - Lucrul în grup.....
    - Tehnici de lucru în grup.....
    - Sugestii generale pentru desfasurarea activitatilor....
    - Daca lucrurile nu merg asa cum v-ati asteptat....
    - Managementul conflictelor în grup.....
    - Câteva metode si tehnici de sprijinire a eficacitatii lucrului în grup.....
    - Metode si tehnici de dezvoltare a capacitatilor de comunicare..
    - Metode si tehnici de dezvoltare a capacitatilor de adoptare a deciziilor colective.....
    - Activitati pentru recapitulare.....

Educatia pentru drepturile omului

Ce înseamna educatia pentru drepturile omului

“... programe si activitati educationale care promoveaza egalitatea demnitatii umane, în conexiune cu alte programe care promoveaza învatarea interculturala, participarea si sustinerea minoritatilor”

Definitia oficiala a EDO în cadrul Programului pentru tineret al Consiliului Europei

Un scop pe termen lung

Exista multe definitii si diferite abordari, dar EDO este cel mai bine definita din perspectiva a ceea ce își propune sa obtina. Scopul pe termen lung al acestor programe este sa dezvolte o cultura în care drepturile omului sunt înțelese, aparate si respectate. Astfel, se poate spune ca oricine lucreaza cu alti oameni este angajat în EDO, daca are în vedere acest lucru si încearca sa-l obtina – indiferent cum si unde.

Pot fi opinii diferite despre cele mai bune sau adecvate moduri de obtinere a acestui scop, dar asa este firesc sa fie. Doi indivizi sau un grup de indivizi sau culturi nu au aceleasi nevoi si perspectiva unora asupra educatiei nu se va potrivi cu cea a tuturor indivizilor, tuturor grupurilor sau societatilor. Aceasta arata necesitatea ca educatia eficace pentru drepturile omului sa fie în primul rând centrata pe cel care învata (cursant, formabil): trebuie sa înceapa de la nevoile, preferintele, abilitatile si dorintele fiecarei persoane, în cadrul fiecarei societati. O abordare a învatarii centrate pe cursant recunoaste valoarea actiunii proprii si a schimbarii personale si ia în considerare contextul sau social, dar nu înseamna ca toti educatorii trebuie sa lucreze izolat sau ca nu pot învata de la altii care lucreaza, poate, în contexte diferite. Ceea ce aduna la un loc educatorii din domeniul EDO din întreaga lume este o “întreprindere” comuna – dorinta de a promova si de a trai într-o lume în care drepturile omului sunt pretuite si respectate. Exista directii generale, metode testate si verificate, materiale educationale si multe persoane care lucreaza în acest domeniu – toate acestea ne pot ajuta în obtinerea unui scop comun. Acest manual doreste sa fie o noua contributie.

Art. 26, Declaratia Universala a Drepturilor Omului

Ce înțelegem prin EDO?

Analiza

O perspectiva ampla este importanta, dar, uneori, din motive pragmatice, avem nevoie de o imagine concreta asupra scopurilor noastre. Transpunerea lor în obiective concrete poate fi utila: analiza diferitelor componente care alcatuiesc o cultura a drepturilor omului si apoi reflectia asupra posibilitatilor de a le aborda pe fiecare în parte. În cele din urma, o cultura a drepturilor omului nu înseamna doar o cultura în care fiecare își cunoaste drepturile – deoarece cunoasterea nu este echivalenta cu respectarea lor, iar fara aceasta vor fi întotdeauna violari ale drepturilor omului. O cultura a drepturilor omului presupune o interrelationare de atitudini, credinte, comportamente, norme si regulamente. Daca înțelegem acest lucru, avem reperatele pe care sa ne construim activitatea în grupul nostru.

“O calatorie de o mie de kilometri începe întotdeauna cu un singur pas.” (Lao Tse)

Catre o cultura a drepturilor omului

Urmatoarele aspecte deriva din elementele esentiale ale unei astfel de culturi. Ele ne pot oferi obiectivele generale ale EDO:

- sa promoveze respectul pentru drepturile omului si libertatile fundamentale;
- sa dezvolte respectul de sine si respectul fata de altii: o valoare pentru demnitatea umana;
- sa dezvolte atitudini si comportamente care sa conduca la respectarea drepturilor celorlalti;
- sa asigure egalitatea de gen si oportunitatile egale pentru femei în toate domeniile;
- sa promoveze respectarea, înțelegerea si valorizarea diversitatii culturale, în special în ceea ce priveste diferentele nationale, etnice, religioase, lingvistice si alte minoritati sau comunitati;
- sa încurajeze oamenii pentru a deveni cetateni activi;
- sa promoveze democratia, dezvoltarea, dreptatea sociala, armonia comuna, solidaritatea si prietenia între oameni si natii;
- sa continue activitatile institutiilor internationale care urmaresc dezvoltarea unei culturi a pacii, bazate pe valorile universale ale drepturilor omului, înțelegere internationala, toleranta si non-violenta.

Rezultatele EDO

Care sunt obiectivele grupului meu?

Am identificat un scop comun al EDO si câteva scopuri pe termen lung. Dar ne putem apropia si gândi la nevoile diferitelor grupuri si comunitati: schimbari în lume, actiuni la nivel local!

În prezent, traim într-o lume în care se încalca drepturile omului, chiar în jurul nostru. Într-o situatie ideala, ar putea fi suficient sa dezvolti membrilor grupului tau sentimentul respectului pentru drepturile altor oameni si sa speram ca cel puțin ei nu se vor numara printre cei care vor încalca drepturile omului. Acesta este un aspect important al activitatii noastre ca educatori în domeniul EDO.

Dar putem tinti mai mult: putem urmari sa-i inspiram pe tinerii cu care lucram sa actioneze nu doar asupra propriei persoane, ci si asupra lumii din jur. Îi putem încuraja sa devina în felul lor niste mini-educatori si mini-activisti pentru apararea drepturilor omului – chiar si atunci când problemele par sa nu-i priveasca direct. Acest scop nu este irealizabil: nu înseamna ca ne asteptam ca tinerii sa-si dedice viata pentru apararea drepturilor omului, ci ca dorim ca ei sa constientizeze aceste probleme, sa fie preocupati de acestea si capabili sa actioneze pentru schimbarea unei situatii, atunci când considera ca este cazul.

Având în minte aceasta idee, modelele existente de EDO împart obiectivele în trei categorii principale:

- Stimularea constientizarii si înțelegerii problematicii drepturilor omului, pentru a recunoaste situatiile de încalcare a acestora;
- Dezvoltarea abilitatilor necesare protectiei drepturilor omului;
- Dezvoltarea atitudinilor de respect pentru drepturile omului, astfel încât oamenii sa nu încalce în mod voit drepturile celorlalti.

? Care consideri ca este principala preocupare a tinerilor cu care lucrezi?

Cunostinte, competente si atitudini

Ce fel de cunostinte sunt necesare tinerilor pentru a înțelege problematica drepturilor omului? Ce abilitati si atitudini le sunt necesare pentru a-i ajuta sa apere drepturile omului?
Lista de mai jos ofera unele raspunsuri la aceste întrebări; acestea au fost obiectivele pe care le-am utilizat în elaborarea acestui manual.

Cunoastere si înțelegere

învatare despre drepturile omului

- ? Concepte-cheie, precum: libertate, dreptate, egalitate, demnitate, non-discriminare, democratie, universalitate, drepturi, responsabilitati, interdependentă și solidaritate.
- ? Ideea ca drepturile omului ofera un cadru pentru negocierea și acceptarea standardelor de comportament în familie, în școala, în comunitate și în lume.
- ? Rolul drepturilor omului, trecutul și viitorul acestora în viața unei persoane, a unei comunitati și în viața altor oameni din întreaga lume.
- ? Distinctia dintre drepturile civile/politice și sociale/economice.
- ? Diferite moduri de a concepe și practica drepturile omului în diferite societati sau în diferite grupuri din cadrul aceleiasi societati și diferite surse de legitimitate – religioase, morale și legale.
- ? Principalele schimbări sociale, evenimente istorice și fapte/motive care au dus la recunoasterea drepturilor omului.
- ? Principalele instrumente internationale pentru protecția drepturilor omului, cum ar fi Declarația Națiunilor Unite cu privire la drepturile omului, Convenția Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului, Convenția Europeana pentru protecția drepturilor și libertatilor fundamentale ale omului.
- ? Organisme locale, nationale și internationale, organizatii non-guvernamentale, persoane care sustin și apara drepturile omului.

Abilitati

învatare pentru drepturile omului

- ? Ascultarea și comunicarea activa: capacitatea de a asculta diferite puncte de vedere, de a apara drepturile proprii și pe cele ale altor persoane;
- ? Gândirea critica: gasirea informatiilor semnificative, aprecierea critica a dovezilor, constientizarea prejudecatilor pe baza judecatilor întemeiate;
- ? Capacitatea de a coopera și de a aborda pozitiv conflictele;
- ? Capacitatea de a participa și de a organiza grupuri sociale;
- ? Promovarea și securizarea drepturilor omului la nivel local și global.

Atitudini si valori

învatare prin drepturile omului

- ? Responsabilitatea pentru propriile actiuni, dorinta de dezvoltare personala și schimbare sociala;
- ? Curiozitate, deschidere, aprecierea diversitatii;
- ? Empatie și solidaritate cu alții și dorinta de a-i sprijini pe cei ale caror drepturi sunt amenintate;
- ? Sentimentul demnitatii umane, al valorii proprii și a valorii celorlalti, indiferent de originea sociala, cultura, limba sau religie;
- ? Spiritul dreptatii, dorinta de a milita pentru idealurile libertatii, egalitatii și respectarii diversitatii.

O abordare comprehensiva

Termenul "educatie" implica întregul proces al vietii sociale, mijloacele prin care indivizii si grupurile sociale învata sa își dezvolte deplin capacitatile, atitudinile, aptitudinile si cunostintele, în cadrul si în folosul comunitatii nationale si internationale.

UNESCO, Recomandari, 1974

În acest manual am încercat o abordare comprehensiva a EDO în diferite sensuri. În primul rând, am încercat sa încorporam în egala masura toate cele trei dimensiuni – cunostinte, abilitati si atitudini. În al doilea rând, activitatile au fost concepute luând în considerare o gama larga a audientei – atât în ceea ce priveste vârsta, cât si în ceea ce priveste abordarea simultana a contextelor educationale formale, non-formale si informale. În al treilea rând, am încercat sa legam EDO, prin activitati participative si active, de probleme globale si locale semnificative, cum ar fi dezvoltarea, mediul, relatiile interculturale si pacea. Nu înseamna ca sugeram ca EDO poate fi abordata doar ca disciplina separata.

Utilizarea unor astfel de activitati participative a fost un element central. Studiile au aratat ca structurarea grupurilor mici, bazate pe cooperare, contribuie la coeziunea grupului si la diminuarea prejudecatilor membrilor grupului. Activitatea de cooperare în grupuri mici ajuta si la înțelegerea conceptelor complexe si dezvolta capacitatile de tipul rezolvarii, stimulând participantii sa gaseasca solutii ce demonstreaza creativitate si spirit practic. Toate acestea sunt obiective importante ale EDO. Rezulta ca trebuie sa implicam tinerii în fiecare moment al procesului de învățare. Nu trebuie sa cadem în capcana de a considera ca noi, educatori, detinem adevarul absolut care trebuie transmis "elevului pasiv". O asemenea abordare ar putea usor transforma EDO în cel mai grav tip de "educatie ideologica". Caracteristica principala a metodologiei manualului o reprezinta ideea ca tinerii aduc în fiecare secventa a procesului de învățare o bogata experienta care trebuie activ valorificata, pentru a asigura eficacitatea si atractivitatea activitatilor. Întrebarile, adesea chiar conflictele, ar trebui privite ca resurse educationale fundamentale, care trebuie abordate într-o maniera pozitiva.

Educatia pentru drepturile omului în rândurile tinerilor

"Aud si uit. Vad si îmi amintesc. Fac si înțeleg." (Confucius)

Este din ce în ce mai larg acceptata ideea ca trebuie acordata mare atentie educatiei tinerilor pentru drepturile omului nu doar datorita importantei sale pentru societate, ci si pentru ca tinerii însisi valorizeaza si au de câstigat din acest gen de activitati. Societatile contemporane si îndeosebi populatia tânara se confrunta din ce în ce mai mult cu fenomene de excludere sociala, pe baza diferentelor religioase, etnice sau nationale, si prin dezavantajele – si avantajele – globalizarii. EDO abordeaza aceste probleme importante si contribuie la înțelegerea diferitelor perceptii, credinte, atitudini si valori ale societatii moderne multiculturala. Ajuta indivizii sa gaseasca modalitati de valorificare pozitiva a acestor diferente.

Poate si mai important, tinerii sunt preocupati de drepturile omului si, în acest sens, constituie principala resursa în EDO. Tinerii de azi sunt adesea criticati pentru apatia si dezinteresul fata de politica, dar un numar de studii par sa sugereze ca situatia este de fapt invers. De exemplu, cercetarile elaborate pentru Comisia Europeana în 2001 ne reamintesc ca tinerii participa la viata sociala, nu în cele din urma prin asociatii si cluburi. În medie, în tarile membre ale Uniunii Europene, peste 50% din tineri fie participa, fie sunt membri ai unor organizatii de diferite tipuri¹ (desi sunt diferente considerabile de la o tara la alta).

Referitor la interesul pentru politica, un studiu privind atitudinile tinerilor fata de Uniunea Europeana a aratat ca drepturile omului se situeaza printre prioritati. Dupa problemele somajului si criminalitatii, tinerii ar dori ca guvernele sa se ocupe de protectia drepturilor omului, de protectia mediului, de lupta împotriva rasismului si de inegalitatile dintre sexe².

? Din experienta ta, consideri ca tinerii nu sunt interesati de politica? Daca da, cum îti explici acest lucru?

Experienta din întreaga lume arata ca energia si interesul tinerilor se orienteaza catre acele probleme în care îsi pot asuma responsabilitatea actiunilor si a modului în care învata si care sunt relevante si atractiv prezentate.

În calitate de educatori, trebuie sa controlam aceasta energie. Ca vor prelua si dezvolta ideile s-a dovedit prin numeroase programe pentru tineret – de la activitatile la scara restrânsa, desfasurate relativ ad-hoc în cluburi de tineret sau scoli, pâna la importante programe internationale coordonate de Consiliul Europei si de alte organizatii.

? Ce tip de probleme ar putea fi interesante pentru membrii grupului?

Educatia formala si non-formala

Cel mai adecvat mod de implicare a participantilor si de structurare a unui proces educational depinde în mare masura de contextul în care educatorul lucreaza. Acesta poate avea o libertate mai mare sau mai mica în ceea ce priveste continutul, timpul si forma de activitate, în functie de contextul formal, non-formal sau informal în care activeaza. Activitatile prezentate în manual au fost astfel concepute pentru a fi suficient de flexibile ca sa fie utilizate în toate aceste contexte: în cluburi de tineret, în scoli, în tabere, întâlniri informale etc. Educatia informala se refera la procesul continuu prin care fiecare individ îsi formeaza atitudini, valori, abilitati si cunostinte prin intermediul influentelor si resurselor educationale ale mediului sau si prin experienta zilnica (familie, vecini, magazine, biblioteca, mass-media, loc de munca sau de joaca etc).

Educatia formala se refera la sistemul de educatie, organizat, de la învatamântul primar la învatamântul superior, si include programe specializate de pregatire profesionala si tehnica. Educatia non-formala se refera la orice program planificat de educatie personala sau sociala pentru tineri, conceput pentru a îmbunatati anumite competente, în afara curriculum-ului formal.

Educatia non-formala, asa cum este practicata de multe organizatii si grupuri, este:

- voluntara;
- accesibila oricui (în mod ideal);
- un proces organizat, care urmareste anumite obiective educationale;
- participativa si centrata pe cel care învata;
- formarea abilitatilor pentru/de viata si pregatirea pentru cetatenia activa;
- bazata pe implicarea atât a individului, cât si a grupului, într-o abordare colectiva;
- holistica si orientata spre proces;
- bazata pe experienta si actiune si are ca punct de plecare nevoile participantilor.

Aceste forme de educatie – formala, non-formala, informala – sunt complementare si sustin procesul de educatie pe tot parcursul vietii. Manualul nu a fost gândit ca un “curs” de

EDO, iar activitatile pot fi utilizate cu succes în diferite contexte, formale sau mai puțin formale.

“învatarea [este] ... un proces care nu este legat numai de scoala sau de alte contexte organizate. Conceptia despre învățare are la baza ideea și observatia ca un număr mare al experiențelor noastre de învățare s-au desfășurat în afara sistemului de educație formală: la locul de muncă, în familie, în diferite organizații și biblioteci...”

Dr. Pasi Sahlberg, în “Building Bridges for Learning – Recunoașterea și valorificarea educației non-formale în activitățile cu tinerii”

Educația pentru drepturile omului ca punct de pornire

Nucleul EDO îl reprezintă dezvoltarea gândirii critice și capacitatea de a rezolva conflicte și de a acționa. Am inclus printre scopurile acestui manual încurajarea activităților bazate pe solidaritate și organizarea de evenimente în comunitate, atât datorită importanței lor pentru dezvoltarea capacităților strâns legate de EDO, cât și pentru că reprezintă mijloace de dezvoltare în cele din urmă a unei culturi a drepturilor omului. Tinerii pot schimba lumea din jurul lor, iar aceasta este o temă importantă a manualului. Am inclus o secțiune separată privind modurile de a acționa (capitolul 3), care oferă o serie de idei simple pentru activitățile de EDO în comunitate.

Pe lângă această secțiune, fiecare dintre activitățile din Capitolul 2 a fost concepută cu scopul de a facilita dezvoltarea anumitor abilități-cheie, utile pentru organizarea și desfășurarea acțiunilor în comunitate. Am încercat să adoptăm o abordare pluralistă și o perspectivă a învățării prin acțiune (engl., *learning by doing*), în concordanță cu recomandările Proiectului *Educația pentru cetățenie democratică* al Consiliului European. Aici, EDO este prezentată ca practici cotidiene, bazate pe învățare experiențială și pe învățare prin acțiune (engl., *learning by doing*), cu scopul de a mobiliza competențele și inițiativele într-un proces evolutiv continuu.

Următoarele recomandări pentru politicile educaționale au fost formulate în *Educația pentru cetățenie democratică: o perspectivă a educației permanente* și contribuie la sprijinirea acestui proces spontan de schimbare:

- să-i implice pe practicieni în proiectarea, monitorizarea, implementarea și evaluarea propriilor inovații educaționale;
- să încurajeze rezolvarea problemelor sociale concrete, folosind competențele și experiența practică a practicienilor reflexivi;
- să promoveze schimbările educaționale de la nivelurile inferioare către cele superioare (de jos în sus);
- să dea o mai mare autonomie agenților de educație, astfel încât aceștia să poată elabora forme specifice de acțiune și de legătură cu comunitatea locală, cu societatea civilă și cu partenerii sociali;
- să încurajeze formarea rețelelor, proiectele și activitățile comune, precum și comunicarea între practicieni, experți și factori de decizie.

“Niciodată să nu-ți fie teama să ridici glasul... împotriva nedreptății și minciunii și lacomiei. Dacă oamenii de pretutindeni... ar proceda astfel, ar schimba lumea.” (William Faulkner)

Sprijinul internațional oferit educației pentru drepturile omului

Consiliul European

Pentru Statele membre ale Uniunii Europene, drepturile omului ar trebui să însemne mai mult decât niște declarații: ele sunt cuprinse în cadrul legislativ, prin urmare ar trebui să

face parte din educatia tinerilor. Natiunile europene au avut o contributie importanta la cea mai importanta proclamatie a secolului XX privind drepturile omului, Declaratia Universala a Drepturilor Omului, adoptata de Adunarea Generala a Natiunilor Unite, la 10 decembrie 1948. Conventia europeana a drepturilor omului, care are putere legala în toate statele membre ale Consiliului Europei, si-a formulat principiile si s-a inspirat din documentul natiunilor Unite si a fost adoptata doi ani mai târziu.

Recomandarea nr. r (85) 7 catre statele membre ale Consiliului Europei (adoptata de Comitetul de ministri pe 14 mai 1985) se refera la predarea si învatarea drepturilor omului în scoli. Acest document subliniaza ca toti tinerii trebuie sa învete despre drepturile omului ca parte a pregatirii pentru viata într-o societate pluralista si democratica; aceasta abordare a fost treptat adoptata de diferitele tari si institutii europene.

La nivelul Uniunii Europene, la întâlnirea de la Bruxelles, din decembrie 1997, Consiliul Europei a recomandat ca toate statele sa actioneze pentru:

- întarirea rolului societatii civile în promovarea si protectia drepturilor omului;
- promovarea activitatilor si oferirea asistentei tehnice în domeniul drepturilor omului;
- promovarea formarii si a programelor de educatie referitoare la drepturile omului.

Politica pentru tineret

În aprilie 1998, ministrii europeni responsabili cu activitatile pentru tineri s-au întâlnit în Bucuresti si au cazut de acord asupra scopurilor si obiectivelor politicii de tineret a Consiliului Europei³:

- sa încurajeze viata asociativa si alte forme de actiune care promoveaza democratia si pluralismul;
- sa adapteze modelele actuale de parteneriat la schimbarile sociale si la tipurile de organizatii si activitati ale tinerilor, care au fost mai slab reprezentate, si sa dezvolte continuu conceptul participarii active a tinerilor;
- sa valorifice contributiile relevante pe care tinerii le pot avea ca cetateni activi si responsabili;
- sa dezvolte proiecte de educatie pentru cetatenie, care sa faca posibila implicarea rapida si eficienta a tinerilor în viata comunitatii, respectând diferentele;
- sa implementeze, de la nivel local pâna la nivel european, o politica de tineret inter-sectoriala, integrata si coerenta, bazata pe principiile Conventiei europene privind protectia drepturilor si libertatilor fundamentale ale omului si Carta sociala europeana.

Natiunile Unite

În luna decembrie 1994, Adunarea Generala a Natiunilor Unite a proclamat oficial perioada 1995-2004 ca Decada Natiunilor Unite de educatie pentru drepturile omului. Aceasta a urmat unei recomandari de la Conferinta mondiala a drepturilor omului, de la Viena, 1993, care a statuat educatia, formarea si informarea publica privind drepturile omului ca esentiale pentru promovarea si realizarea unor relatii stabile si armonioase între comunitati si pentru întarirea înțelegerii reciproce, tolerantei si pacii. Conferinta de la Viena a recomandat statelor "sa lupte pentru eradicarea analfabetismului si sa orienteze educatia catre dezvoltarea deplina a personalitatii umane si sa întareasca respectul pentru drepturile si libertatile fundamentale ale omului". S-a facut apel la toate statele si institutiile sa includa drepturile omului, dreptul

umanitar, democratia si “domnia” legii ca discipline în curriculum-ul institutiilor de educatie formala si non-formala. Decada Natiunilor Unite si-a asumat aceasta provocare.

UNESCO

Un alt aspect relevant îl constituie accentuarea naturii multiculturale si multireligioase a societatiilor moderne. Importanta “învatarii de a trai împreuna” în si trans-societati este esentiala pentru conceptia despre educatie – o “utopie necesara” recomandata de Raportul UNESCO din 1996, privind educatia în secolul XXI⁴. Drepturile omului reprezinta miezul conceptiei prezentate de Raportul UNESCO – de exemplu, capacitatea de a media conflicte si de a gasi perspective comune de analiza a problemelor si de stabilire a directiilor de viitor. Facilitarea schimbarilor non-violente are o importanta fundamentala si reprezinta o preocupare prioritara atât în cadrul unei societati, cât si între societati. Ar trebui sa aiba un rol central în eforturile educationale.

Referinte:

Dr. Pasi Sahlberg, Building Bridges for Learning – Recunoasterea si valorificarea educatiei non-formale în activitatile cu tinerii, studiu elaborat pentru Consiliul National de Educatie (Finlanda) si pentru Forumul European pentru Tineret, Forumul European pentru Tineret, decembrie 1999.
Staying Alive, Information Paper of the European Youth Forum for the General Assembly, 2000.
Chisholm, Lynne, Towards a revitalisation of non-formal learning for a changing Europe, Report of the symposium on non-formal education, Council of Europe Directorate of Youth and Sport, 2000.

EDO si alte domenii ale educatiei

O lume a drepturilor omului

Drepturile omului se regasesc în orice aspect al vietii noastre. Într-adevar, violarea drepturilor omului sta la baza aproape oricarei probleme în lumea de azi: violenta, saracie, globalizare, mediul, inegalitatile economice, lipsa legilor, fara a mai mentiona razboaiele si conflictele care distrug diferite parti ale globului.

Desi în acceptiunea initiala, drepturile omului erau legate în special de domeniul civil si politic, este unanim recunoscut azi ca trebuie sa cuprinda în egala masura si zona economica, sociala si culturala. Azi, oamenii vorbesc chiar de o a treia generatie a drepturilor, care ia în considerare drepturile colective si probleme legate de viitorul omenirii. Toate acestea au implicatii relevante în activitatea noastra ca educatori: înseamna ca educatia privind globalizarea, mediul, relatiile interculturale si pacea, sunt, printre altele, forme ale educatiei pentru drepturile omului. Acestea abordeaza aspecte legate de drepturile omului si încearca sa promoveze o cultura a respectarii lor.

? Care au fost principalele schimbari în domeniul drepturilor omului, în ultimii 20 de ani, în tara ta?

În acest manual, am încercat sa abordam tot spectrul problematicii drepturilor omului. Vom analiza, în acest capitol, modul în care multe, daca nu toate, dintre aspectele mentionate sunt relevante pentru alte domenii ale educatiei, cum ar fi educatia pentru dezvoltare, educatia pentru pace, educatia pentru mediu, educatia pentru cetatenie si altele. Oricine este implicat într-una sau alta dintre aceste dimensiuni ale educatiei va gasi în aceste pagini aspecte semnificative.

Ce înseamna “o problema de drepturile omului”

Aproape orice aspect privind violarea drepturilor poate fi catalogat drept o “problema de drepturile omului”. Comunitatea internationala identifica acum trei “generatii” diferite de drepturi, care acopera diferite dimensiuni ale activitatii umane:

Prima generatie de drepturi (Drepturile libertatii)

Include drepturile civile si politice – cum ar fi libertatea de expresie, dreptul la asociere, dreptul la viata, dreptul la judecata dreapta, dreptul de participare la viata politica a societatii si asa mai departe. Aceste aspecte (desi nu numai ele) sunt în mod traditional abordate în educatia formala prin educatia pentru cetatenie, educatia civica, educatia politica, educatia pentru democratie sau educatia juridica.

A doua generatie de drepturi (Drepturile egalitatii)

Include drepturile sociale, economice si culturale - cum ar fi dreptul la o viata decenta, dreptul a munca, dreptul de a se asocia într-un sindicat, dreptul la sanatate si la educatie. Educatia formala, cel putin, adesea neglijeaza acest domeniu. Educatia economica, de exemplu, abordeaza rareori aceste aspecte – este înca controversata ideea ca ar trebui sa le abordeze. Aceste aspecte sunt uneori abordate de “curriculum-ul ascuns” – adica prin multe dintre

activitatile mai putin formale desfasurate de scoala sau de grupuri ale tinerilor sau prin tutorat, prin educatia sociala, personala si pentru sanatate. Remarcam însa tendinta crescândă - si fireasca - de a admite ca drepturile celei de-a doua generatii sunt la fel de relevante pentru educatia pentru cetatenie, ca si cele ale primei generatii, traditional recunoscute.

*“Drepturile tuturor oamenilor sunt amenintate atunci când drepturile unui singur om sunt încalcate”
(John Kennedy)*

A treia generatie de drepturi (Drepturile solidaritatii)

Aceste drepturi sunt cunoscute ca “drepturi emergente”, deoarece sunt încă în curs de recunoastere si acceptare. Se refera la drepturile “colective” ale societatii sau ale persoanelor – cum ar fi dreptul la dezvoltare durabila, la pace sau la un mediu sanatos. Din ce în ce mai multe domenii ale educatiei care abordeaza în special aceste probleme – de exemplu, educatia pentru mediu, educatia pentru pace sau educatia pentru dezvoltare.

(Mai multe informatii despre diferitele generatii de drepturi se gasesc în Capitolul 4)

Teme abordate de manual

Manualul a fost structurat în jurul a 16 teme ale drepturilor omului, fiecare dintre acestea putând fi vazute ca direct legate de una sau mai multe dintre generatiile de drepturi.

- ? **Drepturile generale** ale omului
- ? Copiii
- ? Cetatenia
- ? Democratia
- ? Discriminarea si xenofobia
- ? Educatia
- ? Mediul
- ? Egalitatea de gen
- ? Globalizarea
- ? Sanatatea
- ? Securitatea umana
- ? Media
- ? Pacea si violenta
- ? Saracia
- ? Drepturile sociale
- ? Sportul

Nici una dintre aceste teme nu este mai importanta decât celelalte. Ele sunt inter-relationale în asa masura încât abordarea uneia dintre ele creeaza legaturi directe cu oricare dintre celelalte. Aceasta este o consecinta directa a faptului ca drepturile omului sunt indivizibile, interdependente si intercorelate: nu pot fi tratate separat, deoarece toate sunt legate de celelalte în moduri diferite si specifice.

Diagrama urmatoare ilustreaza interdependententa acestora. Puteau fi demonstrate si alte interdependente: cercul exterior poate fi aranjat aleator si conexiunile tot s-ar putea identifica. Temele din cercul exterior se amesteca una cu alta, asa cum dimensiunile educatiei din interior se unesc între ele. Distinctiile dintre prima, a doua si a treia generatie de drepturi nu sunt clar delimitate. Educatia, de exemplu, este traditional încadrata în a doua generatie de drepturi, dar educatia este la fel de necesara pentru participarea politica eficienta (prima generatie de drepturi), ca si pentru dezvoltarea durabila (a treia generatie de drepturi).

Prin urmare, analizele urmatoare trebuie înțelese doar ca unele dintre multele altele posibile, dar care ajuta la ilustrarea modurilor în care diferitele teme sunt relevante pentru alte dimensiuni educationale actuale si în care domeniile educatiei se întrepatrund.

Schema pag. 27

Educatia pentru cetatenie

Educatia pentru cetatenie promoveaza formarea tinerilor ca cetateni activi si responsabili. În 1997, Consiliul Europei a initiat Proiectul *Educatia pentru cetatenie democratica* (ECD), iar raportul acestui proiect, din iunie 2000, subliniaza importanta dreptatii sociale si a egalitatii în drepturi pentru cetateni. T. H. Marshal, în cartea sa "Cetatenia si clasa sociala" (Editura Universitatii Cambridge, 1950), sugera ca cetatenia poate fi eficace doar atunci când asigura accesul la trei tipuri principale de drepturi. În acest fel, autorul identifica trei componente ale cetateniei:

- ? componenta civila, care include drepturile referitoare la libertatea individuala;
- ? componenta politica – de ex., dreptul la participare în exersarea puterii politice si de a vota si a fi ales în institutii parlamentare;
- ? componenta sociala a cetateniei, care se refera la drepturile la un standard decent de viata si accesul egal la educatie, sanatate, locuinta si un venit minim.

Educatia personala si sociala

În multe tari, exista unele dimensiuni ale educatiei care abordeaza rolul individului în societate si ajuta la pregatirea tinerilor pentru unele "provocari" personale cu care se vor confrunta. Acestea se pot suprapune cu educatia pentru cetatenie care abordeaza, de asemenea, aspecte ale vietii individului, legate de petrecerea timpului liber – sport, cluburi si asociatii, muzica, arte si alte forme de cultura. Acest tip de educatie poate aborda si problematica relatiilor personale. Drepturile omului intervin în aceste aspecte în doua moduri principale: în primul rând, dezvoltarea personala si relatiile personale au valoare morala si sociala si trebuie orientate de valorile drepturilor omului; în al doilea rând, dreptul de a participa la viata culturala este stipulat în Declaratia Universala a drepturilor omului (DUDO), precum si în alte tratate internationale. Chiar daca tinerii cu care lucrati sun capabili sa-si ceara drepturile, exista în lume tineri care nu pot face asta.

Educatia pentru valori / Educatia morala

Educatia pentru valori este de asemenea o componenta a curriculum-ului scolar în diferite tari si, în cele mai multe situatii, pune doua probleme fundamentale: ce valori trebuie sa promoveze o astfel de educatie si cum ne putem asigura ca aceste valori nu sunt prea putin relevante, în particular, pentru cultura noastra? Acestea sunt probleme comune cu care se confrunta cei care lucreaza în acest domeniu al educatiei, iar drepturile omului ofera o modalitate adecvata de abordare. Nu numai ca drepturile omului sunt bazate pe valori comune majoritatii culturilor si religiilor, ci sunt si recunoscute ca fiind universale de aproape toate tarile lumii. Nimeni nu poate fi criticat pentru educatia în spiritul valorilor drepturilor omului!

DUDO, Articolul 27

"Cel mai mare pericol astazi este indiferenta. Sa stii, dar sa nu actionezi înseamna sa consimti asupra nedreptatilor. Planeta a devenit o lume mica. Ceea ce se întâmpla în alte tari ne priveste/ne afecteaza." (Elie Wiesel)

Educatia globala

Globalizarea este una dintre problemele care îi preocupă pe mulți dintre tineri și am inclus-o ca temă separată în acest manual. Tematica generală a educației globale are în vedere diferite forme de existență și modele de comportament din întreaga lume. Este importantă deoarece analizează individul nu doar în comunitatea sau societatea din care face parte, ci și în lumea ca întreg. Poate fi utilă pentru formularea unor probleme legate de drepturile omului și pentru a-i face pe oameni să vadă diferite încălcări ale drepturilor omului în lume. Educația globală îi ajută pe tineri să evalueze impactul propriilor acțiuni și să ia în considerare responsabilitățile lor individuale.

Institutul de Educație Globală, organizație non-guvernamentală și non-profit a Națiunilor Unite, a fost fondat în 1984 ca Universitatea pentru Pacea Lumii (engl., World Peace University). Scopul declarat al institutului este de “a sprijini crearea unei lumi în care pacea și hrana suficientă să devină un mod de viață, în care există responsabilitatea față de mediu, în care predomină dreptatea socială și în care individul obține cel mai înalt grad de auto-realizare (auto-împlinire) într-o comunitate a cooperării”.

Educatia interculturala

Există o legătură firească între educația globală și educația interculturală, care privește modul în care interacționăm cu alte culturi, societăți sau grupuri sociale. Toate societățile de azi se caracterizează printr-un grad crescând de multiculturalism și de diversitate culturală, ceea ce face recunoașterea și respectarea drepturilor minorităților din ce în ce mai importante. Ne-am văzut nevoiți să re-evaluăm vechile concepții ale societăților naționale ca entități culturale omogene: procesul de integrare europeană și de creștere a interdependențelor economice și sociale dintre diferite regiuni ale lumii au făcut ca aceste noțiuni să nu mai fie de actualitate. Chiar și în acele părți ale lumii care nu se confruntă cu imigrarea, conflictele existente se explică mai degrabă prin neînțelegerea faptului că diferiți oameni și diferite moduri de viață pot co-exista în aceeași societate. Conflictele din Irlanda de Nord, din fosta Iugoslavie și din diferite zone caucaziene reprezintă ilustrări triste ale incapacității de a respecta și a trăi împreună cu alte culturi.

Educația interculturală este un mod eficient de a aborda fenomenul modern al rasismului, al discriminării rasiale și intoleranței.

Directoratul pentru Tineret și Sport, în special prin intermediul Fundației și al Centrelor Europene pentru Tineret, au adus o contribuție importantă în domeniul educației interculturale. Campania împotriva rasismului, xenofobiei, anti-semitismului și intoleranței – “Toti diferiti, toti egali” – a fost o replică la creșterea ostilității rasiale și a intoleranței între grupurile minoritare. Campania a urmărit “să adune oamenii și să dea un impuls luptei împotriva tuturor formelor de intoleranță”.

Pachetul educațional “Toti diferiti, toti egali” a fost realizat pentru a-i ajuta pe tineri și pe profesori să contribuie la această campanie. Au fost identificate două direcții majore ale educației interculturale:

- ? dezvoltarea capacității tinerilor de a recunoaște inegalitățile, nedreptatea, rasismul, stereotipurile și prejudecățile
- ? dobândirea cunoștințelor și a abilităților de a se acționa pentru rezolvarea acestor probleme ori de câte ori se confruntă cu acestea în societate.

Principiile și obiectivele educației interculturale au fost realizate și prin intermediul învățării interculturale – un termen mai des folosit în educația non-formală, în special în activitățile de tineret.

Toti diferiti, dar nu indiferenti!

“Educația interculturală propune activități care ajută la descoperirea relațiilor reciproce și la depășirea barierelor.” (Pachetul educațional “Toti diferiti, toti egali”)

Educația pentru dezvoltare

Educația pentru dezvoltare este strâns legată de educația globală și pune accent în special pe a treia generație de drepturi – dezvoltarea durabilă, dreptul la un mediu sănătos și la pace. De asemenea, acordă mare importanță interacțiunii dintre diferite societăți și metodele de dezvoltare, acesta fiind motivul pentru care am subliniat în diagrama legătura cu educația interculturală. Educația pentru dezvoltare propune o abordare holistică, bazată pe o concepție despre lume ca un întreg intercorelat și orientată către viitor.

Asociația Educației pentru Dezvoltare este o organizație britanică, activă în acest domeniu de mai bine de 10 ani. Aceasta definește educația pentru dezvoltare ca învățare pe tot parcursul vieții (învățare permanentă), care:

- ? analizează legăturile dintre popoarele “dezvoltate” din Nord și cele “în curs de dezvoltare” din Sud, ajutându-i pe oameni să înțeleagă conexiunile dintre viețile lor și ale celor din întreaga lume;
- ? promovează înțelegerea factorilor economici, sociali, politici și de mediu care le influențează viețile;
- ? dezvoltă capacități, atitudini și valori care îi ajută pe oameni să lucreze împreună, să acționeze pentru schimbare și să aibă controlul asupra propriei vieți.

“Educația trebuie să ducă la dezvoltarea adecvată, intelectuală și emoțională, a individului. Trebuie să dezvolte sentimentul responsabilității sociale și solidaritatea cu grupurile defavorizate și să conducă la observarea principiilor egalității în viața cotidiană.”

Recomandarea UNESCO privind educația pentru înțelegere internațională, pace și cooperare și educația privind drepturile și libertățile fundamentale ale omului

Educația pentru mediu

Căutarea unor metode de dezvoltare durabilă reprezintă unul dintre scopurile-cheie ale educației pentru dezvoltare și conduce în mod firesc la preocuparea privind situația mediului în viitor. Din această perspectivă, problemele legate de dezvoltarea economică viitoare – îndeosebi a țărilor în curs de dezvoltare – trebuie analizate și echilibrate din perspectiva costului pe care omenirea și natura în ansamblu îl suportă. Educația pentru mediu aduce aceste probleme în atenția publicului și încurajează grija și respectul pentru resursele naturale ale lumii. Ea se află în strânsă legătură cu drepturile omului. Din moment ce viața omenirii depinde de un mediu sănătos și echilibrat, preocuparea pentru drepturile omului din întreaga lume și pentru drepturile generațiilor viitoare, aduce în prim-plan problematica mediului. În prezent, unii vorbesc chiar despre necesitatea recunoașterii oficiale a dreptului la mediu.

“Nu există o cale către pace. Pacea este calea.”
M. K. Gandhi

Educația pentru pace

Resursele naturale ale lumii nu au fost egal distribuite. Ele au fost, și fără îndoială vor continua să fie, o sursă de conflicte violente între societăți și persoane diferite. Din nefericire,

exista si alte surse de conflicte. Educatorii pot fi interesati de moduri mai echitabile si mai sensibile de distribuire a resurselor pamântului, ca mod de a rezolva unele dintre conflictele din lume, dar atentia lor se va îndrepta probabil mai putin spre conflicte, ci mai mult spre cauzele lor. Educatia pentru pace se bazeaza pe o conceptie despre pace care nu se reduce la absenta razboiului: pacea poate fi obtinuta prin cautarea dreptatii si prin înțelegerea formelor structurale de exploatare si injustitie.

Sunt putini oamenii care ar avea nevoie sa fie convinsi de necesitatea educatiei pentru pace – pentru o mai buna înțelegere a conflictelor, pentru respectul între oameni care ar diminua posibilitatea conflictelor violente si pentru dezvoltarea capacitatilor de a transforma potentialele situatii periculoase într-unele pacifiste. Lumea are nevoie de dreptul natural/sincer la viata al oricarei fiinte umane si respectul natural/sincer fata de oricine, chiar si fata de cei care au gresit. Educatia pentru toleranta, pentru înțelegere interculturala si, fundamental, educatia în spiritul naturii universale si inseparabile a drepturilor omului constituie calea importanta catre acest scop.

Perioada 2001 – 2010 a fost declarata *Decada internationala pentru o cultura a pacii si non-violentei pentru copiii lumii* (Natiunile Unite, Doc A/RES/53/25). Asociatia Internationala de Cercetare pentru Pace, înfiintata cu sprijinul UNESCO, are o *Comisie de educatie pentru pace*, care aduna la un loc educatorii care activeaza pentru promovarea unei culturi a pacii.

Educatia juridica

Este poate cea mai “formala” dintre dimensiunile educatiei discutate pâna acum., dar educatia juridica nu înseamna doar învățarea despre legislatia existenta, ci înseamna dezvoltarea respectului pentru lege si pentru principiile fundamentale ale dreptatii, expuse în tratatele internationale privind drepturile omului.

Legatura dintre educatia juridica si EDO se poate face la doua niveluri distincte: în primul rând, în drepturile “legale” specifice, care protejeaza individul împotriva judecatii nedrepte, iar în al doilea rând, la nivelul legislatiei internationale. Institutiile Natiunilor Unite, Curtea Europeana a Drepturilor Omului si alte structuri regionale sunt institutii legale care functioneaza pentru a apara drepturile omului, dar este necesar ca noi sa le cunoastem si sa le valorificam, pentru ca acestea sa își realizeze eficient scopurile.

Utilizarea manualului în Europa

Ce si unde este Europa?

Istoricii ne vor aminti ca la origini, în Grecia Antica, „Europa” se referea la Balcanii de astazi. În zilele noastre, Europa este mult mai extinsa si, cu siguranta, nu este mai simplu de definit.

Europa politica se întinde pe o suprafata de peste 10 milioane de kilometri patrati si se prelungeste pe teritoriul Asiei geografice. Clima de pe acest continent variaza de la cea subtropicala în regiunile de sud la cea polara în zonele din nord. Europa este sursa a peste 200 de limbi active si gazda vorbitorilor de mult mai multe limbi. Aceasta cuprinde cam 50 de state si are o populatie totala de aproape 800 de locuitori.

În cadrul granitelor ei pot fi gasite toate religiile majore. Europa este asociata cu nasterea democratiei si, în acelasi timp, cu cele mai cumplite exemple de fascism si totalitarism pe care lumea le-a vazut. Trecutul Europei este marcat de Holocaust, de colonialism si de sclavie, iar astazi ea reprezinta un depozit de suficiente arme nucleare pentru a pune în pericol viata pe pamânt. Europa gazduieste anual ceremonia decernarii Premiului Nobel pentru Pace si si-a stabilit o curte permanenta a drepturilor omului, care este ovationata în întreaga lume.

Tarile din Europa

Exista state în Europa care au mai putin de 10 ani vechime si state a caror granite deabia daca s-au schimbat de sute de ani. Unele continua sa se schimbe chiar si astazi datorita diverselor conflicte. Astfel, exista popoare în Europa care se confrunta zilnic cu violenta si conflicte, în timp ce altele, de pe acelasi continent, traiesc în conditii de pace, securitate si chiar prosperitate.

Ce defineste o tara ca fiind „europeana”?

În orice tara europeana exista milionari si milioane de oameni care traiesc sub pragul saraciei. Se remarca o diversitate intra si inter tari. Astfel, un profesor dintr-o parte a Europei poate fi platit pentru o zi mai mult decât primesc colegii sai din alte parti într-o luna. Iar în unele regiuni profesorii nu-si primesc salariul luni de zile.

Europa este, într-adevar, un spatiu mixt.

O Europa? Doua Europe...?

Putem spune ca exista o Europa de Vest si o Europa de Est pentru a face lucrurile mai simple? O Europa de Sud si o Europa de Nord? Dar o Europa Centrala?

Putem sa divizam Europa în musulmana si crestina?

Dar într-o Europa bogata si una saraca... o Europa pasnica si una zdruncinata de razboaie... o Europa democratica si una afectata de totalitarism... o Europa de aripa stânga si una de aripa dreapta, o Europa americanizata si una sovietizata?

Carei „parti” a Europei îi apartineti? Sunteti „tipici” pentru acea parte a Europei?

Daca vi se pare corecta oricare dintre aceste diviziuni sau, cel putin, utila în identificarea nevoilor particulare pe diferitele parti ale diviziunii, atunci luati în considerare modul în care câteva dintre grupurile urmatoare s-ar „potrivi” sub astfel de categorii generale. *Nevoile* acestor grupuri corespund nevoilor „stereotip” pentru tara sau partea din Europa în care traiesc?

- Oameni de afaceri în Balcani

- Comunitati bengali în Londra de Est
- Oameni care sufera din cauza violentei teroriste în tara Basque (basca)sau Irlanda de Nord
- Fermieri din zona de deal influentati de clima în Spania, Italia, România si Georgia
- Populatii roma în Ungaria, Slovacia, Grecia sau Franta
- Islamo-fobi sau anti-semiti în Germania, Rusia, Lituania, Suedia, Polonia si orice alta tara a continentului
- Comunitati de pescari în Scotia, Norvegia, Croatia sau Estonia
- Muncitori imigranti în Belgia sau Finlanda
- Refugiati sau cautatori de azil în Ucraina sau Polonia
- Musulmani, politicieni, activisti pentru drepturile omului, profesori, lideri tineri, oameni scunzi, oameni chei, femei cu sau fara copii

Aceste exemple ne arata ca nici una dintre diviziunile propuse nu este clar decupata sau adecvata pentru a descrie multiplele fatete ale unei tari, comunitati sau ale unui individ. Exista câteva nevoi comune ale întregii Europe, dar exista, în egala masura, si nevoi diferite în cadrul fiecărei comunitati restrânse dintr-un stat. Europa si fiecare tara care o compune reprezinta un mic univers al diversitatii sociale si culturale.

O carte pentru Europa?

De ce am creat un manual pentru întreaga Europa? Poate fi acesta suficient pentru a raspunde nevoilor tuturor oamenilor care traiesc pe acest continent bogat si mixt?

Aceasta sectiune prezinta câteva raspunsuri la aceste întrebări si modul în care am abordat unele dintre dificultatile cu care ne-am confruntat. De asemenea, încercam sa ilustreze motivele care stau la baza convingerii noastre ca o astfel de sarcina a fost nu numai realista, dar si necesara. În definitiv, Europa se caracterizeaza nu doar printr-o mare diversitate culturala, dar si prin multe puncte comune. A gasi punctele comune si, în acest mod, a înțelege diferentele noastre poate fi o sarcina la fel de importanta ca si pastrarea propriei identitatii.

Ati luat contact cu grupuri de tineri din diferite parti ale Europei? Ce aveau grupurile voastre în comun?

Drepturile omului ca factor comun

Idea drepturilor omului sta la baza fundamentarii istorice si ideologice a Consiliului Europei si este unul dintre acele puncte comune ale întregii Europe. Desigur, nu este exclusiv pentru Europa, dar este cu siguranta unul dintre cei mai importanti factori de unitate si unificare, iar o data cu cresterea numarului de membri din Consiliul Europei va deveni chiar mai mult decât atât.

Fiecare tara care s-a înscris ca membru se obliga sa vegheze asupra respectarii drepturilor si libertatilor fundamentale prezentate în Conventia Europeana pentru Apararea Drepturilor si Libertatilor Fundamentale ale Omului. Acesta înseamna ca pentru orice cetatean al statelor din Europa aceste drepturi si libertati sunt *protejate* de catre întreaga comunitate a statelor europene.

Prin existenta Curtii Europene a Drepturilor Omului protejarea acestor drepturi poate deveni reala si importanta pentru fiecare cetatean daca individul joaca un rol activ în observarea respectarii lor. Cetatenii trebuie sa stie despre existenta acestor drepturi, sa fie capabili sa le apere daca ele sunt încălcate si sa le respecte în viata de zi cu zi. Aceasta este sarcina educatiei si a întregii Europe.

Cetateni ai lumii

A cunoaste cum sa luam atitudine si sa protejam propriile noastre drepturi este un lucru important, dar nu este suficient. În acest manual am tratat drepturile omului ca o problematica *globala* si am considerat ca tinerii din Europa, ca si cetateni ai lumii, trebuie sa constientizeze faptul ca trebuie sa vegheze asupra respectarii drepturilor omului nu numai în Europa, ci oriunde în lume.

Desigur, fiecare tara din Europa are propria activitate în directia îmbunatatirii protectiei drepturilor cetatenilor ei. Nu exista nici o tara cu o înregistrare clara în ceea ce priveste abuzurile asupra drepturilor omului. Educatia pentru drepturile omului se refera nu numai la drepturile *noastre*, ci si la drepturile celorlalti oameni. Astfel, în timp ce o sarcina a acestui manual este aceea de a determina constientizarea problematicii drepturilor omului pentru ca tinerii (din Europa) sa-si poata îmbunatati mediul drepturilor lor imediate, o alta sarcina este aceea de a-i încuraja sa fie interesati de manifestarea acestor probleme în lumea larga si de a lua în considerare impactul actual si posibil al propriului lor comportament.

Tinerii din lume si, în special, din Europa s-au dedicat cu generozitate cauzei drepturilor omului si a educatiei pentru drepturile omului. În timpul fascismului si totalitarismului, tinerii si studentii s-au aflat adesea în linia întâi a protestelor si a actiunilor împotriva represiunii si opresiunii, iar asociatiile si organizatiile de tineret au jucat întotdeauna un rol important în coeziunea tinerilor din Europa si în revendicarea drepturilor lor. Activitatea organizatiilor non-guvernamentale internationale de tineret a presupus crearea de legaturi si construirea solidaritatii între tinerii din Europa si din afara ei. O asemenea activitate se întemeiaza pe idealurile de solidaritate, cooperare, pace si respectare a drepturilor omului.

Am considerat ca este timpul sa diseminam aceste experiente si aceasta activitate altor tinerii din Europa si sa cultivam interesul pentru problematica drepturilor omului pe acest continent si în lume. Este nevoie de o mai buna înțelegere a modului în care actiunile noastre pot sprijini protejarea drepturilor omului în cazul oricarui individ uman, Si aceasta, desigur, nu este o sarcina numai a noastra, ci a întregii Europe.

Visul european

Cu siguranta nimeni nu doreste ca diferitele tari si culturi din Europa sa-si piarda identitatea. În procesul de elaborare a acestui manual am fost motivati de faptul ca *nici una* dintre culturile din Europa sau din lume nu se opun inerent unei dezvoltari a culturii drepturilor omului si, prin aceasta, nu necesita sa fie schimbate în detrimentul lor. De fapt, aceste valori exista deja în fiecare tara, iar culturile se vor dezvolta numai daca acestea sunt puternice (asa ca oricine avea oportunitatea de a contribui pozitiv la acestea).

Era si o alta speranta. Noi am sperat ca interesele si eforturile comune ar putea contribui la aducerea laolalta a tinerilor de pe continentul nostru, i-ar ajuta sa se considere egali care împartasesc o realitate comuna si sunt împreuna responsabili pentru viitorul continentului: Siberia s-ar putea uni cu Portugalia pentru protejarea drepturilor femeilor, tinerii din Albania si Luxemburg ar putea construi un website comun pentru a concentra atentia lumii asupra exploatarii copiilor sau scolile din Malta si Danemarca ar putea planifica actiuni de strada simultane pentru a aduce în atentia lumii „agresivitatea” din scoli în diferite tari.

Tinerilor le pasa si ei pot sa actioneze în directia aceasta. Ei îi pot contrazice pe aceia care critica apatia si individualismul lor si le pot dovedi aceluia care insista ca *nu exista alta alternativa* ca gresesc si-si pot concentra întreaga energie în lupta pasnica pentru drepturile omului peste tot în lume. Tinerii nu reprezinta doar grupul tinta al acestui manual, ci ei sunt principala speranta si principala resursa.

Munca si reprezentarea tinerilor

Deși activitățile din acest manual se poate crede că au fost gândite pentru educația formală, intenția noastră a fost aceea de a produce o publicație care ar putea fi folosită în primul rând de tinerii din afara sistemului de educație formală. În mod clar natura și întinderea unei astfel de lucrări pot diferi de la o țară la alta. Prin diversitatea temelor și a tipurilor de metode prezentate în manual am încercat să răspundem nevoilor diverselor grupuri și asociații de tineri existente în fiecare dintre țările europene. Gama activităților acoperite în acest pachet ar trebui să aibă aplicabilitate nu doar în cazul persoanelor care își desfășoară activitatea în cadrul educației formale, ci să fie relevantă și utilă și cluburilor extra-scolare, grupurilor religioase de tineri, cluburilor universitare, grupurilor care militează pentru drepturile omului. Întrucât principalul scop al activităților propuse este reprezentat de dezvoltarea socială și personală a tinerilor, asimilarea de cunoștințe este un aspect caruia nu i se acordă o atenție deosebită. În asamblarea activităților am fost preocupați de stimularea interesului tinerilor pentru aceste probleme și de folosirea învățării experiențiale a acestora pentru a alimenta sentimentele de respect pentru drepturile omului, atât în cadrul sistemului educațional formal, cât și nonformal.

Folositi învățarea experiențială în activitatea dumneavoastră?

O astfel de abordare poate fi mai puțin familiară în cadrele și în instituțiile educaționale în care metodele de predare sunt bazate mai mult pe cunoștințe, decât pe experiențe și skills-uri. Acesta este motivul pentru care noi am oferit puncte de plecare utile și informații fundamentale despre abordările educaționale ale acestui manual (vezi capitolul „*Cum se utilizează manualul*”). Am considerat că acesta este un pas important în a face manualul accesibil nu numai tinerilor din Europa, dar și profesorilor și facilitatorilor de grup sau tinerilor muncitori care sunt mai puțin familiarizați cu astfel de metode de lucru.

Într-o oarecare măsură, noi sperăm că acest manual să contribuie la reducerea rupturilor metodologice dintre educația formală și cea non-formală. În ambele contexte, este important să fie implicați tinerii care manifestă interes, mai ales în cazul unui domeniu precum educația pentru drepturile omului, în care implicarea și participarea activă sunt factori esențiali. Datorită naturii inclusive, fiecare activitate propusă în manual oferă o modalitate interesantă și atractivă pentru a determina tinerii să constientizeze mai bine problemele drepturilor omului în orice tip de mediu.

Cum implicați tinerii în activitățile dumneavoastră?

Am încercat să oferim tinerilor posibilitatea de a-și aduce propria contribuție pozitivă la problemele care-i preocupă și, din acest motiv, am inclus secțiunea despre *Taking Action*. În această privință, de notat este faptul că majoritatea sugestiilor din această secțiune nu se referă exclusiv la „activismul” în cadrul educației pentru drepturile omului. Acestea sunt activități uzuale pentru majoritatea tinerilor și ar putea fi desfășurate și în alte domenii decât cel al drepturilor omului. Ele fac parte din acea categorie de activități la care orice tânăr este interesat să participe.

Convenția asupra drepturilor copilului

Toate țările din Europa au semnat și ratificat Convenția Uniunii Europene referitoare la drepturile copilului și, prin aceasta, și-au asumat obligația de a urmări respectarea ei și de a raporta cu regularitate despre procesul întreprins în direcția asigurării acestor drepturi. Convenția este importantă pentru acest manual din perspectiva intervalului de vârstă a grupului țintă. Manualul a fost conceput astfel încât să prezinte interes și pentru persoanele cu vârsta de până la 18 ani, la care face referire Convenția.

În plus, Convenția merita o mențiune particulară în termeni de metodologie a manualului. Ideea centrală a Convenției, care se regăsește în mai multe articole ale sale (în special, în articolele 3 și 11), este aceea că tinerii au dreptul de a-și exprima punctele de vedere și de a le fi luate în considerare în toate problemele cu care se confruntă. Această idee a atins diferite stadii de realizare în țările Europei: în unele țări există oportunități autentice pentru ca

tinerii sa participe la luarea deciziilor care îi afecteaza în mod direct, iar în altele acest proces este mai puțin dezvoltat.

Exista o copie a Conventiei asupra drepturilor copilului în scoala sau asociatia dumneavoastra?

În mod clar, conditiile deja existente vor determina masura în care tinerii pot influenta luarea deciziilor si au oportunitatea asumarii anumitor actiunilor. Tratarea tinerilor *ca oameni* de catre adulti, în mod egal si cu autentic respect, ramâne un obiectiv general valabil în orice parte a Europei.

Procesul de elaborare

Echipele care au lucrat la *COMPASS* au fost formate din 8 persoane. Aceasta a elaborat materialele de suport si a proiectat activitatile pentru manual. După cum este firesc, echipa a facut testari în timpul fazei de elaborare, care a fost cu adevarat provocatoare - mai ales deoarece *deadline*-ul era foarte presant. Pentru a asigura un schimb maxim de experiente diverse, fiecare autor a elaborat texte care au fost verificate si avizate de catre alti doi autori. În mod asemanator, cel puțin doua persoane au lucrat la fiecare tema sau capitol.

Grupul de lucru a reprezentat Europa în toata diversitatea interna a acesteia. Membrii echipei proveneau din nordul, sudul, estul, vestul si centrul Europei. Istoriile, traditiile, limbile noastre, portul si preferintele muzicale se ciocneau si se suprapuneau alternativ. Lucrurile pe care noi le-am dorit au fost puțin diferite sau au fost realizate într-un mod puțin diferit, deoarece fiecare dintre noi cunostea mai bine decât ceilalti nevoile propriei tari.

Nici unul dintre noi nu cunostea înca nevoile tuturor, ci doar pe cele din propria tara, iar aceasta a demonstrat faptul ca a fost necesara prezenta fiecaruia dintre noi.

Un membru al Grupului de Referinta, dintr-unul din statele fost comuniste a remarcat înca de la început faptul ca *tarile din Europa de Vest sunt preocupate de drepturile minoritatilor, în timp ce tarile din partea noastra a Europei manifesta preocupare pentru drepturile majoritatii*. Unii nu au fost de acord cu acest lucru. Acestia au observat faptul ca "partea lor" din Europa nu intra în nici unul dintre stereotipuri. Alti au considerat ca era o generalizare care, asemenea multor alte generalizari, contine probabil un sâmbure de adevar. Dar aceasta remarca putea foarte bine sa fie facuta de oricare dintre noi într-un mod puțin diferit: "Oamenii din Europa de Sud/Europa Islamica/zonile rurale/orasele-capitale/ Europa afectata de razboi...sunt preocupati de..."

Remarca ne-a amintit totusi ca, în ciuda scopurilor noastre comune, diferentele dintre culturile noastre sunt la fel de importante ca si diferentele dintre noi, reprezentantii lor. Noi am finalizat procesul de elaborare cu aceleasi sperante si aspiratii: problemele care ne-au preocupat pe noi pot fi si trebuie sa fie, în egala masura, o preocupare si a celorlalti, de oriunde din lume, caci acestea sunt, într-adevar, probleme pentru întreaga lume. De asemenea, am încheiat procesul surprinsi de masura în care am reusit sa acoperim *întreaga Europa* într-un mod adecvat. Dar asta, în definitiv, ar fi fost o sarcina imposibila.

Utilizarea manualului în cadrul diverselor culturi și limbi

Există două probleme centrale legate de conceperea unui manual pentru o atât de largă audiență. Prima este problema supra-generalității: activitățile nu pot fi suficient de specifice pentru a se adresa preocupărilor particulare ale anumitor grupuri sau populații. A doua, în sens opus, este problema atingerii unor chestiuni prea specifice, care par a nu fi relevante pentru toți din țările țintă sau sunt prea prea sensibile pentru a fi puse în discuție în unele dintre aceste țări.

Subiectele de discuție pe care noi le-am inclus în manual sunt, cu siguranță, importante și cu implicatie directă pentru toate ființele umane, indiferent de locația lor geografică. Poate exista însă și cazul în care modul în care sunt prezentate problemele sau sunt proiectate unele activități să fie mai puțin adecvat anumitor grupuri sau facilitatori. În asemenea situații, sarcina facilitatorilor sau a liderilor de grup nu este, pur și simplu, de a reproduce sau de urma fără discernământ instrucțiunea, ci aceea de a identifica unde anume este nevoie de îmbunătățire, adaptare sau actualizare la contextul specific. Liniile generale de orientare prezentate mai jos pot fi de ajutor în realizarea acestei sarcini.

Acest manual trebuie să fie văzut ca un punct de pornire, un instrument educațional viu, care este deschis ideilor, adaptării și oricărui sugestii de îmbunătățire.

Repere orientative pentru adaptare:

- În cazul în care subiectele propuse pentru discuție sunt controversate în societatea dumneavoastră sau sunt susceptibile de a provoca rezistență din partea persoanelor investite cu autoritate, luați în considerare posibilitatea de a aborda problemele în contextul unei societăți diferite sau al unui alt cadru istoric, fără a face în mod explicit comparații cu practicile curente. Dacă problema este controversată sau cu păreri împărțite asupra ei și vă doriți să lucrați cu acel fapt: încurajați participanții să cerceteze diferitele puncte de vedere și adresați întrebări celor care au o perspectivă în minoritate.

- Dacă utilizați activitățile într-un cadru educațional formal, în care există presiuni asupra orarului și unde conținutul este de primă importanță, puteți utiliza mai mult informațiile de bază și alte informații pe care dumneavoastră sau elevii dumneavoastră le puteți descoperi.

- În cazul în care există posibilități limitate pentru includerea educației pentru drepturile omului în cadrul dumneavoastră educațional, există o multitudine de moduri de inserare a unora dintre activități în cadrul altor discipline de studiu (de exemplu, geografie, istorie, educație civică, studii politice). Puteți adapta unele din activități pentru a le face adecvate.

- Dacă tinerii par să considere că anumite probleme nu sunt de primă importanță sau sunt nerelevante pentru situația lor imediată, le puteți cere să reflecteze în acele momente asupra problemelor respective și să schițeze modurile

în care acestea le-ar putea afecta propriile vieti. *Toate* problemele incluse în cadrul manualului au, de fapt, o relevanta directa pentru *toti* tinerii!

- De asemenea, pot exista situatii în care considerati ca exista o informatie particulara care este relevanta pentru grupul sau societatea dumneavoastra sau ca o abordare particulara este mai adecvata. Fiti flexibili la diferitele activitati: permiteti participantilor sa faca sugestii, în masura timpului disponibil sau sa ofere informatii de baza/esentiale daca acestea sunt la subiect si utilizati sugestiile în continuare daca grupul manifesta interes, în mod special, pentru acea problema. Uneori, va trebui sa completati informatia oferita sau sa o adaptati propriului context.

- Utilizati propria judecata pentru a evalua posibilele obstacole(de exemplu, circumstantele sociale sau politice) în calea implicarii tinerilor în orice forma de actiune publica. Implicati tinerii în toate dificultatile cu care va confruntati, daca acest lucru este posibil. Acestia vor aprecia oportunitatea de a-si exprima propriile opinii si vor fi mai dispusi sa înțeleaga restrictiile sau limitarile la care puteti fi supus. *Aveti încredere în ei!*

Cum se utilizeaza COMPASS?

Exista moduri diferite de a preda si învata despre drepturile omului. Maniera în care veti aborda subiectul va depinde de sectorul în care va desfasurati activitatea (formal sau non-formal), de conditiile economice si sociale din tara dumneavoastra, de vârsta tinerilor, de interesele lor, precum si de motivatia acestora de a învata despre drepturile omului. De asemenea, o alta categorie de factori care influenteaza maniera de predare este reprezentata de experienta dumneavoastra în problematica drepturilor omului, atitudinea fata de grupurile tinta, relatia cu acestea si „stilul de învatare” pe care îl aveti.

Manualul se adreseaza unei largi audiente: tineri muncitori, traineri, profesori sau tutori pentru educatia adultilor, facilitatori de workshop-uri, membri ai grupurilor de discutie ale bisericii, tineri preocupati de drepturile omului. Indiferent de categoria din care faceti parte si de sectorul în care va desfasurati activitatea, credem ca veti gasi în acest manual ceva care sa raspunda nevoilor dumneavoastra. Noi nu facem supozitii referitoare la competentele de predare si formare sau la cunostintele anterioare despre drepturile omului.

În aceasta sectiune explicam ceea ce înțelegem prin: participare, învatare experientiala, învatare prin cooperare, argumentam folosirea abordari educationale pe care le vom prezenta, oferim repere pentru utilizarea activitatilor în cadre formale si informale si încercam sa raspundem câtorva întrebări comune. În sectiunea referitoare la indicatiile pentru facilitatori descriem modul în care sunt prezentate activitatile si demonstram cum se alege acest mod. De asemenea, pot fi gasite note despre discutii si activitatea de grup, precum si despre activitatile de facilitare care includ sintetizarea si evaluarea.

COMPASS-ul ar trebui sa fie vazut ca o resursa flexibila. Promovarea drepturilor omului este un proces continuu si creativ, în care dumneavoastra - ca utilizatori ai acestui manual - sunteti parte integranta. Avem speranta ca veti

prelua ideile pe care noi le-am prezentat si le veti folosi si dezvolta astfel încât sa raspunda nevoilor proprii si ale tinerilor cu care lucrati. Totodata, speram ca veti analiza ceea ce ati învățat si ne veti oferi un feed-back despre experientele dumneavoastra, pe care noi sa îl putem include în urmatoarea editie a acestui manual. Exista o forma de feed-back la pagina 417.

Cum este indicat a se lucra cu acest manual

Va sugeram sa începeti cu rasfoirea întregului manual pentru formarea unei imagini de ansamblu asupra continutului. Nu exista un punct de pornire anume. Puteti cauta si alege partile relevante pentru dumneavoastra.

În capitolul 2 veti gasi 49 de activitati de diferite niveluri pentru explorarea temelor globale si a drepturilor omului. Acestea constituie instrumentele de lucru pe care le aveti la dispozitie în activitatea cu tinerii. În Capitolul 5 este prezentat materialul suport. Manualul mai cuprinde: informatii fundamentale despre problemele globale, definitii ale drepturilor omului si informatii referitoare la evolutia lor, rezumate ale principalelor declaratii si conventii despre drepturile omului, referinte si o lista de resurse suplimentare.

Materialul ar fi suficient pentru a va permite începerea lucrului cu tinerii în domeniul EDO. Este important sa aveti în vedere faptul ca nu trebuie sa fiti "expert" în problematica drepturilor omului pentru a începe. Interesul pe care-l aveti în aceasta directie reprezinta o pregatire suficienta. De asemenea, nu trebuie sa fiti profesor sau trainer calificat. Însa, pentru a putea valorifica maximal în practica activitatile prezentate în acest manual va trebui sa înțelegeti abordarea noastra educationala.

Abordarile educationale

Întelegerea abordarilor educationale la care ne-am raportat atunci când am conceput activitatile trebuie sa reprezinte o etapa premergatoare punerii în act a activitatilor propuse. Educatia pentru drepturile omului implica educatia pentru schimbare, în plan personal si social. Aceasta se refera la dezvoltarea competentei tinerilor de a fi cetateni activi, care participa la promovarea si apararea drepturilor omului în comunitatile în care traiesc. Preocuparea noastra are ca obiect procesul educational al dezvoltarii cunostintelor, abilitatilor, valorilor si atitudinilor. În acest proces:

- pornim de la ceea ce participantii cunosc deja, de la opiniile si experienta lor, de la acea baza care le va oferi posibilitatea de a cauta si descoperi împreuna idei si experiente noi;

- încurajam participarea tinerilor la discutii si învățarea interpersonală;

- încurajam participantii sa transpuna ceea ce au învățat în actiuni simple care sa demonstreze faptul ca resping injustitia, inegalitatea si ideea de încălcare a drepturilor omului.

Cunostintele, abilitatile si atitudinile care definesc profilul unei persoane formate în domeniul drepturilor omului sunt descrise la pagina 19. Aceste competente, în special abilitatile si valorile care tin de comunicare, gândirea critica, capacitatea de argumentare a unui punct de vedere, toleranta si respectul nu pot fi predate; ele se învata prin experienta. Acesta este motivul pentru care activitatile cuprinse în această manual promoveaza cooperarea, participarea si învatarea prin experienta. Scopul nostru este acela de a încuraja tinerii sa gândeasca, sa simta si sa actioneze, cu alte cuvinte, sa se implice cu mintea, inima si bratele. Cunostintele în domeniul drepturilor omului sunt importante, dar nu si suficiente. Este necesar ca tinerii sa dobândeasca o înțelegere profunda a modului în care drepturile omului decurg din necesitatile acestuia si a motivelor pentru care ele trebuie sa fie protejate. De exemplu, tinerii care nu au o experienta directa legata de discriminările rasiale, pot gândi ca aceasta este o problema care nu îi priveste. Din perspectiva educatiei pentru drepturilor omului, aceasta pozitie este inacceptabila, întrucât oamenii de pretutindeni au responsabilitatea de a proteja si drepturile celorlalti.

Este lipsit de importanta daca discutati despre dreptul la viata sau libertatea de expresie; drepturile omului se refera la valorile democratice, la respect si toleranta, iar competentele si atitudinile pot fi formate efectiv numai într-un mediu si printr-un proces care promoveaza aceste valori.

Învatarea prin cooperare

Cooperarea presupune a lucra împreuna pentru realizarea unor scopuri comune. În cadrul învatarii prin cooperare, oamenii lucreaza împreuna pentru a cauta solutii care sa fie deopotriiva în beneficiul lor însisi si al tuturor membrilor grupului.

Învatarea prin cooperare conduce la realizari superioare si o mai mare productivitate, la cresterea prudentei, sprijinului si implicarii în relationare, la o sanatate psihologica mai buna, la îmbunatatirea competentei sociale si a stimei de sine. La polul opus se afla efectele învatarii structurate într-o maniera competitiva. Învatarea competitiva promoveaza egoismul, lipsa de respect fata de ceilalti si aroganta învingatorului, în timp ce aceia care au pierdut adesea devin lipsiti de motivatie si-si pierd respectul de sine.

Componentele esentiale ale cooperarii sunt: interdependenta constructiva, interactiunea fata în fata, responsabilizarea individuala si de grup si abilitatile interpersonale. Cel mai eficient mod de a promova învatarea prin cooperare este activitatea de grup structurata.

Participarea

În contextul EDO, participarea tinerilor înseamnă implicarea acestora în procesul de luare a deciziilor referitoare la ceea ce vor învăța despre drepturile omului și la modul în care vor face acest lucru. Prin participare, tinerii își dezvoltă competențele decizionale, capacitatea de ascultare activă, empatia, respectul față de ceilalți și exersează asumarea responsabilității pentru propriile decizii și acțiuni. Rolul profesorului sau al formatorului este acela de a facilita, de a “sprijini” participarea tinerilor în procesul de învățare. În școli, orele și constrângerile curriculare pot determina măsura în care este realizabil idealul participării, iar activitățile vor trebui să fie adaptate condițiilor de acest gen.

Activitățile prezentate în manual cer participare. Va trebui să fii activ și implicat; nu va vrea să te retrage pentru a fi observator pasiv. În această privință, metodologia folosită se datorează în mare parte activității lui Augusto Boal și a celorlalți pionieri în promovarea constituierii virtuților non-formale.

Probabil că cea mai importantă sarcină a educației pentru drepturile omului este aceea de a găsi spații în care tinerii să poată deveni participanți activi și să poată influența forma și rezultatul activităților. Prin definiție, educația pentru drepturile omului nu poate fi impusă. Nu depinde decât de fiecare facilitator, educator, profesor, formator sau lider să găsească momentul în care să creeze spații și oportunități pentru participare.

Învățare experiențială

Educația pentru drepturile omului ca și educația pentru dezvoltare, educația pentru pace și educația pentru cetățenie presupune o metodologie de învățare experiențială bazată pe un ciclu de învățare cu cinci faze:

Schema (p. 40)

Faza 1

Experimentarea

(activitate, „a face”)

Faza 2

Raportarea

(împărtășirea reacțiilor și a observațiilor despre ceea ce s-a întâmplat)

Faza 3

Reflectia

(discutarea modelelor și a dinamicilor în scopul obținerii de clarificări legate de experiența)

Faza 4

Generalizarea

(discutarea modelelor și a modului în care ceea ce s-a învățat se referă la „lumea reală”)

Faza 5

Aplicarea

(utilizarea a ceea ce a fost învățat, schimbarea vechilor comportamente)

În faza a cincea oamenii întreprind acțiuni practice legate de problema în discuție. Este foarte important ca oamenii să găsească oportunități reale pentru implicare. Aplicarea nu este numai un rezultat logic al procesului de învățare, dar și un mijloc semnificativ de acumulare a noilor cunoștințe, de formare a capacităților și atitudinilor care vor reprezenta bazele următoarei runde a ciclului.

Activitățile ca instrumente pentru învățarea experiențială

Când folosiți activitățile din acest manual trebuie să aveți în vedere ciclul învățării de mai sus. Întrucât activitățile cer implicare, cei care participă la ele câștigă o experiență de învățare nu doar de natură cognitivă, dar și afectivă și acțională. Aceste tipuri de activități sunt numite „jocuri” deoarece sunt distractive, iar oamenii participă la ele cu entuziasm. Totuși, trebuie să aveți întotdeauna în vedere faptul că aceste activități nu sunt „chiar pentru amuzament”, ci scopul lor este unul educațional.

Nu desfășurați doar o „activitate” (faza unu a ciclului de învățare). Este esențial să continuați cu sintetizarea și evaluarea pentru a oferi participanților posibilitatea de a reflecta asupra a ceea ce s-a întâmplat (faza doi), de a-și evalua experiența (fazele trei și patru) și de a decide ceea ce vor face ulterior (faza cinci). În acest mod ei se implică în faza unu a unui nou ciclu din procesul de învățare.

În cadrul școlii, activitățile prezentate în acest manual pot ajuta la înlăturarea barierelor artificiale dintre discipline și pot oferi moduri de extindere a legăturilor dintre disciplina de studiu și ariile de interes, promovând astfel o abordare holistică a unei probleme. Într-un cadru educațional non-formal, activitățile pot stimula interesul pentru anumite probleme și, deoarece promovează învățarea într-un mod nondidactic, pot fi mai ușor acceptate de către tineri.

Activitățile sprijină participării:

- *Să fie motivați* să învețe deoarece ele sunt distractive
- *Să-și dezvolte cunoștințele, atitudinile și valorile.* Jocurile sunt un cadru propice pentru realizarea acestui lucru, deoarece permit oamenilor să experimenteze un nou comportament, să facă erori fără a suporta consecințele unor greșeli similare ca în viața reală.
- *Să schimbe.* Activitățile sunt o modalitate de a promova mesajul că fiecare poate alege să se schimbe pe sine sau relația sa cu ceilalți
- *Să se implice.* Activitățile încurajează implicarea chiar și a celor mai puțin expresivi și dominatori membri ai grupului
- *Să-și asume responsabilitatea.* Deoarece participanții contribuie cu propriile experiențe și competențe, fiecare grup folosește jocul la un nivel și mod propriu.
- *Să stimuleze încrederea în sine.* Activitățile oferă o structură care poate fi folosită pentru a reduce dependența de lider, văzută ca o persoană atotștiutoare. Participanții sunt forțați să-și asume unele responsabilități prin implicarea în activitate.
- *Să se solidarizeze cu ceilalți.* Activitățile încurajează coeziunea grupului și sentimentul identității și solidarității de grup.

Activitățile oferă un cadru și o structură pentru experiențele de grup care vă vor permite să lucrați în limitele proprii și în funcție de experiențele și competențele tinerilor. Când sunt atent facilitate, activitățile reprezintă o metodă eficientă de învățare în contextul orientării pe sarcină.

Facilitarea

În acest manual, utilizăm termenul de „facilitator” pentru a desemna persoana care pregătește, prezintă și coordonează activitățile. Facilitatorul îi ajută pe oameni să descopere cât de multe cunoștințe dețin deja, îi încurajează să învețe mai mult și îi sprijină în constientizarea propriului potențial. A facilita înseamnă a crea un mediu în care oamenii învață, experimentează, explorează și se dezvoltă. Facilitarea este un proces de împărtășire, daruire și primire, în care nu există o persoană considerată „expert” care să adreseze întrebări, să transmită cunoștințe și capacități altora. Toți trebuie să se dezvolte prin împărtășirea de experiențe, deopotrivă participanții și facilitatorii.

Oportunitatea de a fi facilitator pentru tineri și de a lucra într-o atmosferă de egalitate și reciprocitate este diferită în Europa, deopotrivă în cadrul aceleiași țări și între țări. În sectorul educației formale am descoperit diferențe în scopurile și filosofia educației, tehnicile de management al clasei și curricula. Elevii și studenții nu sunt obișnuiți să decidă ceea ce doresc să învețe în cadrul unui curriculum extins și nici profesorii nu exersează rolul de facilitator, dar există și excepții. În sectorul non-formal, există o largă varietate nu doar între scopurile și filosofii diferitelor organizații, dar și între activitățile și oportunitățile pe care le oferă. Aceste diferențe se manifestă inter și intratara.

Cu toții activăm în cadrul normelor sociale și educationale ale propriilor noastre societăți. Este simplu să ometem sau să uităm realitatea propriului etnocentrism și, ca un rezultat, să considerăm modul în care interacționăm cu tinerii ca fiind bun și normal. Pornind de la această constatare ați putea descoperi că este util să reflectați asupra stilului și a practicii dumneavoastră în scopul de a vă dezvolta skills-urile de facilitator.

Stiluri de gândire, învățare și predare/formare

Suntem indivizi care gândesc și învață în moduri diferite. Cu toții folosim o mixtură de stiluri, dar fiecare are o modalitate preferată de reprezentare mentală a lumii din jurul nostru (stil de gândire) și un stil de învățare preferat. Ca facilitatori trebuie să fim constienți de acest fapt și să utilizăm o varietate de metodologii pentru a stimula talentele și interesele tinerilor.

Trebuie subliniat faptul că stilurile pe care le vom prezenta în cele ce urmează au statutul de stiluri preferate, dominante în cadrul unui set de stiluri pe care fiecare dintre noi le utilizează. Mai multe informații pot fi găsite în referirile la activitatea lui David Kolb de la finalul capitolului.

Care din următoarele stiluri este stilul dumneavoastră preferat?

Inventarul *stilurilor de gândire*

- Persoanele cu *stil vizual* tind să-și reprezinte mental lumea în imagini. Acestea pot utiliza fraze de tipul: „Vad ceea ce vrei să spui”.
- Persoanele cu *stil auditiv* tind să-și amintească mai mult din ceea ce aud și pot utiliza fraze de genul: „Suna a fi o idee interesantă”.
- Persoanele cu *stil kinestezic* tind să-și amintească prin intermediul simțurilor, deopotrivă fizice și emotionale. Acestea pot utiliza exprimări precum: „Îmi place ideea, hai să o urmărim”.

Inventarul *stilurilor de învățare*

- Persoanele *centrate pe acțiune* învață cel mai bine din activități în care există noi experiențe, probleme și oportunități de învățare. Ei se implică puternic în jocuri, sarcini de lucru în echipă, exerciții de joc de rol. Aceștia apreciază provocarea la mișcare. Persoanele active se opun învățării pasive, activității solitare, precum și citirii, scrierii, gândirii pe cont propriu și cerințelor de atenție la detalii.
- Persoanele *reflexive* învață cel mai bine atunci când sunt lăsate să gândească asupra unei activități. Ele manifestă interes pentru realizarea cercetării detaliate, analizând ceea ce s-a întâmplat și ceea ce au învățat. Nu le place să fie în luminile rampei, să li se ofere date insuficiente pentru a trage o concluzie, să fie luate din scurt și să aibă o slujbă superficială.

- Persoanele *centrate pe teorie* învata cel mai bine atunci când ceea ce învata este prezentat ca parte a unui sistem, model, concept sau teorie. Le place sa se afle în situatii structurate, care au un scop clar si care conduc la idei si concepte interesante. Nu este necesar întotdeauna sa participe în situatii care pun accent pe emotii si sentimente.
- Persoanele *pragmatice* învata cel mai bine din activitatile în care exista o legatura evidenta între subiectul de discutie si problema reala si care le ofera posibilitatea de a implementa ceea ce au învatat. Se opun învatarii care pare a fi departe de realitate, învatarii care este „pura teorie si principii generale” si considera ca oamenii se învârt fara sa ajunga nicaieri destul de repede.

Stiluri de predare/formare

Exista stiluri si abordari diferite de predare si formare. Abordarea la care recurge facilitatorul depinde de valorile, credintele, supozitiile, personalitatea si experienta sa anterioara de formator si format, de cât de sigur pe el însusi se simte atunci când lucreaza cu tinerii si când trateaza problemele legate de drepturile omului.

Schema (p. 43)

Teoria X. Profesori/formatori care considera ca oamenii:
sunt lenesi si nu vor sa învete; sunt iresponsabili
trebuie sa fie constrânsi
au nevoie de disciplina
au nevoie sa fie condusi

formatorul are responsabilitatea de a planifica riguros
vorbete oamenilor
disciplina/structura este impusa
cursantii sunt instruiti de catre un expert
formatorul este cel care ofera raspunsuri la probleme; punctele de vedere sau solutiile celorlalti sunt corecte sau gresite

Teoria Y. Profesori/formatori care considera ca oamenii:
doresc sa învete si se vor autodirija
sunt creativi
vor sa fie consultati
îsi asuma responsabilitatea propriei învatari

formatorul solicita participarea cursantilor, planifica în maniera flexibila
formatorul conduce în consens cu participantii
disciplina/structura este negociata
cursantii sunt responsabili pentru propria lor învatare
cursantii sunt încurajati sa-si sustina propriile puncte de vedere si sa caute solutii personale la probleme

Evident, acestea sunt doua extreme ale stilului de formare la capetele unui continuum. Trebuie notat faptul ca supozitiile teoriei Y sunt corespunzatoare educatiei pentru drepturile omului. Scopul EDO este cultivarea unor valori precum: respectul, egalitatea, cooperarea si democratia, iar aceste valori nu pot fi promovate decât prin intermediul unui proces care la rândul sau se bazeaza pe astfel de valori.

Examinati-va propriile experiente. Cum ar fi sa fie predate de aceste doua tipuri de profesori?

Utilizarea COMPASS-ului în educația formală și non-formală

Abordarea educațională și tipurile de activități descrise în acest manual par a fi mai ușor de aplicat în sectorul non-formal decât în cel formal. Curriculum-ul din sectorul non-formal tinde să fie mai deschis și mai puternic focalizat pe dezvoltarea personală și socială a tinerilor. Activitatea porneste de la interesele tinerilor, permite o mai mare participare și flexibilitate, precum și implicarea tinerilor în problemele care țin de drepturile omului într-un mod practic.

În cadrul educațional non-formal punctul de plecare poate fi reprezentat de o întrebare despre ceva care s-a întâmplat în spațiul dumneavoastră sau despre ceva văzut de cineva la televizor. Dacă doriți să conduceți și să treziți interesul oamenilor în problema drepturilor omului sugerați-le să vizioneze un film. Un ghid excelent pentru folosirea filmelor este: „Europa pe ecran: cinema și predarea istoriei” (Europe on Screen: Cinema and the teaching of history”) de Dominique Chancel (Council of Europe, January 2001). De asemenea, puteți fixa postere și utiliza imagini pentru stimularea discuției spontane sau puteți pune melodii în care se vorbește despre libertatea oamenilor. Apoi, puteți sugera folosirea uneia dintre activitățile care explorează problematica generală a drepturilor omului, precum: Where do you stand?(p.254) sau Act it out (p.86).

Curriculum-ul din sectorul formal este adesea limitat la un set prestabilit de cunoștințe, pe care elevii și studenții trebuie să le achiziționeze și care, ulterior, vor fi testate. Dezvoltarea personală și socială, deși recunoscută ca fiind importantă, nu reprezintă întotdeauna un focus principal la modul în care dobândirea cunoștințelor este o pregătire pentru activitatea viitoare sau pentru studiu ulterior. Majoritatea activităților din manual sunt adaptate pentru a se potrivi oricărui tip de subiect curricular pentru diferite clase și colegii din Europa. De fapt, multe dintre ele au fost proiectate având o clasă anume în minte.

Rezolvarea de probleme și soluționarea conflictului ca fundamente ale EDO

Problemele drepturilor omului sunt adesea controversate deoarece oamenii au sisteme de valori diferite și, prin urmare, văd drepturile și responsabilitățile în moduri diferite. Aceste diferențe care se manifestă ca și conflicte de opinie sunt bazele activității noastre educaționale.

Cele două scopuri importante ale EDO sunt: instrumentarea tinerilor cu capacitatea de înțelegere - nu este necesar să se fie de acord cu - a diferitelor puncte de vedere despre o problemă și sprijinirea în a-și dezvolta capacitatea de a descoperi soluții reciproc acceptabile la probleme.

Manualul și activitățile lui se bazează pe constientizarea faptului că acele conflicte de opinie pot fi utilizate constructiv în procesul de învățare cu condiția ca facilitatorul să se simtă sigur în gestionarea posibilelor conflicte într-un grup. Ca în multe activități educaționale non-formale, scopul nu este acela de a obține acordul tuturor asupra unui rezultat dat, ci este reprezentat de determinarea participanților să învețe din acel proces (de exemplu, ascultarea reciprocă, exprimarea părerilor personale, respectarea diferențelor de opinie etc.).

Activitatea „Play the Game” (p.194) a fost special concepută pentru dezvoltarea capacității de soluționare a conflictului.

Întrebări comune despre educația pentru drepturile omului

În cele ce urmează vom răspunde succint câtorva dintre întrebările adresate de către persoanele care au început să includă EDO în activitatea lor.

N-ar trebui ca tinerii să învețe mai întâi despre responsabilități, iar apoi despre drepturi?

Raspuns: Acest manual pune accentul deopotri pe drepturi si responsabilitati. Activitatile sunt concepute astfel încât sa arate ca relatia dintre drepturile unui individ si drepturile altor oameni nu este întotdeauna foarte clar delimitata si ca toti oamenii au responsabilitatea de a respecta drepturile celorlalti.

Daca participantii pun o întrebare si eu nu stiu ce sa raspund?

Raspuns: Nimeni nu se astepta ca cineva sa stie sa raspunda la orice întrebare! Este acceptabil sa spui ca nu cunosti fapte particulare si apoi sa-i implici pe participantii în descoperirea raspunsurilor. Întotdeauna trebuie sa ceri grupului sa reflecteze asupra întrebării pe care unul dintre membri a adresat-o, folosind o întrebare de genul: Ce credeti despre asta?

De asemenea, este important pentru toti sa-si reaminteasca ca raspunsurile la întrebările despre drepturile omului sunt rareori simple. Complexelor întrebări morale nu li se poate raspunde cu „da” sau „nu”. Din punct de vedere educational, punerea în discutie a problemei este la fel de importanta ca si descoperirea unui raspuns. Introducerea problematicilor complexe si încurajarea tinerilor sa reflecteze asupra lor conduc la instrumentarea tinerilor cu cunostinte, la formarea competentelor si atitudinilor cu care vor aborda astfel de întrebări mai târziu în viata.

Ce ne facem daca nu avem un fotocopiator sau suficiente materiale?

Raspuns: Multe dintre activitatile din acest manual sunt proiectate astfel încât sa nu fie nevoie de materiale costisitoare sau de un fotocopiator. Cu toate acestea, pentru unele activitati trebuie sa copiatii de mâna cardurile cu roluri sau foile cu sarcini pentru grupul de lucru sau sa realizatii mai multe copii la indigo. Va trebui sa fiti creativi si sa gasiti singuri solutii.

Nu se vor opune parintii, directorii si liderii comunitatii educatiei pentru drepturilor omului considerând ca este îndoctrinare politica care va incita la comportament rebel?

Raspuns: Educatia pentru drepturile omului formeaza cetateni capabili sa participe în societate si la dezvoltarea tarii lor. Este important sa fie realizata distinctia între dezvoltarea competentelor participative si politica de partid. Educatia pentru drepturile omului prin discutarea si participare încurajeaza tinerii sa-si dezvolte gândirea critica si capacitatea de investigare, sa se comporte rational. În aceasta privinta, educatia pentru drepturile omului se refera la educatia civica si politica si permite tinerilor sa realizeze conexiuni între drepturile omului, problemele sociale, educatie si politica. Prin urmare, este posibil ca tinerii sa se angajeze în partidele politice nationale sau locale – ca un rezultat al dreptului lor la participare politica, la libertatea de gândire, asociere si expresie. Dar aceasta ramâne la alegerea lor.

Nu este responsabilitatea guvernului a se asigura ca oamenii au oportunitatea de a învăta despre drepturile omului?

Raspuns: Tarile membre ale Uniunii Europene au obligatia de a promova educatia pentru drepturile omului în toate formele de învătare, adica în cadru formal, non-formal si informal. În ciuda acestui fapt, multe guverne au facut foarte putin pentru promovarea educatiei pentru drepturile omului si integrarea drepturilor omului în curricula. Educatorii si organizatiile non-guvernamentale

pot face mult pentru încurajarea dezvoltării educației pentru drepturile omului prin eforturi proprii sau prin colaborarea cu școlile, prin programe educaționale și prin încercarea de a determina guvernele să-și îndeplinească obligațiile în această privință.

Daca nu exista încălcări ale drepturilor omului în țara mea?

Educația pentru drepturile omului nu se referă numai la încălcări. Mai presus de orice vizează înțelegerea drepturilor omului ca lucru de pret universal, comun tuturor ființelor umane și constientizarea nevoii de a le proteja. Ca o completare la aceasta, nici o țară nu poate declara că nu există violări ale drepturilor. Cel mai simplu mod de a cunoaște realitatea este investigarea mediului social imediat sau a comunității. Cine este exclus? Cine trăiește în sărăcie extremă? Care copii nu se bucură de drepturile lor? Un alt mod de cunoaștere a realității este analizarea rolului propriei țări în prevenirea încălcării drepturilor omului și a promovării acestora în alte țări.

Recomandări pentru utilizatori

Acest manual și activitățile sale pot fi utilizate la școală, în cadrul orelor de curs sau în activități extrascolare, într-un curs sau un seminar de formare, într-o tabără de vară, într-un club sau grup de tineri.

Cum se alege o activitate

Trebuie să alegeți o activitate care să fie adecvată nivelului grupului dumneavoastră și care să fie, în același timp, realizabilă din perspectiva resurselor pe care le aveți. Cititi activitatea cu atenție, de cel puțin două ori și încercați să vă imaginați cum ar putea reacționa grupul la acele lucruri pe care dumneavoastră la veți spune. Asigurați-vă că aveți toate materialele care vă sunt necesare. Verificați dacă va fi suficient spațiu, în special atunci când participanții vor lucra în grupuri mici.

Subliniem încă o dată faptul că instrucțiunile pentru fiecare activitate sunt numai linii orientative și că va trebui să utilizați acest material într-un mod care să răspundă propriilor dumneavoastră nevoi. Este, într-adevăr, imposibil să fie scrise activități care să se potrivească exact fiecărei situații din Europa. Ne așteptăm ca să adaptați activitățile, de exemplu, luând o idee de bază dintr-o activitate și utilizând o metodă dintr-o altă activitate.

Fiecare activitate este prezentată într-un format standard. Imaginile și titlurile au rolul de a facilita obținerea unei imagini de ansamblu.

Explicarea simbolurilor si sintagmelor utilizate în prezentarea activitatilor

Nivel de complexitate	Nivelurile de la 1- 4 indica gradul de complexitate al competentelor necesare pentru participare si/sau masura pregatirii implicate
<i>Teme</i>	Temele globale care sunt abordate în activitate (de exemplu, saracia, mediul, pacea si violenta, egalitatea de gen)
<i>Rezumat</i>	Ofera o informare succinta despre tipul de activitate si problemele puse în discutie
<i>Drepturi la care se face referire</i>	Drepturi la care activitatea face referire (de exemplu, dreptul la viata sau la libertatea de exprimare)
<i>Marimea grupului</i>	Numarul de persoane necesare pentru desfasurarea activitatii
<i>Timp</i>	Timpul (estimat în minute) necesar pentru derularea activitatii, inclusiv si pentru discutarea activitatii. În cazul în care marimea grupului a fost „oricare”, timpul este estimat pentru un grup de 15 persoane.
<i>Obiective</i>	Obiectivele se refera la obiectivele de învatare ale EDO în termeni de cunostinte, skills-uri, atitudini si valori
<i>Materiale</i>	Lista resurselor materiale necesare pentru desfasurarea activitatii
<i>Pregatire</i>	Lista lucrurilor pe care facilitatorul trebuie sa le faca înainte de începerea activitatii
<i>Instructiuni</i>	Lista de instructiuni referitoare la modul de desfasurare a activitatii
<i>Sintetizare si evaluare</i>	Întrebari sugerate cu scopul de a facilita conducerea sintetizarii si evaluarii activitatii (faza 2-4 a ciclului de învatare, vezi pagina 40)
<i>Recomandari pentru facilitatori</i>	Repere orientative. Lucruri de constientizat. Surse din care se pot obtine informatii suplimentare

<i>Variante</i>	Idei referitoare la modul de adaptare a activitatii pentru utilizarea în diferite situatii
<i>Sugestii pentru follow-up</i>	Idei despre ceea ce se poate face în continuare, legaturi cu alte activitati
<i>Idei pentru actiune</i>	Sugestii pentru pasii urmasori ai Take action
<i>Date cheie</i>	Date comemorative legate de drepturile omului
<i>Informatii suplimentare</i>	Informatii fundamentale suplimentare relevante pentru activitate
<i>Materiale pentru activitate</i>	Cartonase cu roluri, pagini de actiune, material de citit, cartonase cu subiecte de discutie etc.

Activitatile sunt cotate de la nivelul 1 la 4 pentru a indica nivelul general al competentelor necesare pentru participarea la activitatile experientiale si masura pregatirii implicate. În general, cele doua variabile sunt corelate. Activitatile de nivel 1 cer mai putina pregatire, în timp ce activitatile de nivel 4 necesita mult mai multa pregatire.

- **Nivelul 1.** Acestea sunt activitati simple, scurte, extrem de utile ca puncte de pornire. Din aceasta categorie fac parte energizoarele si activitatile pentru „spargerea ghetei”. Acestea sunt valoroase prin aceea ca determina oamenii sa interactioneze si sa comunice unii cu ceilalti.
- **Nivelul 2.** Acestea sunt activitati simple, concepute pentru a stimula interesul pentru o anumita problema. Ele nu necesita cunostinte anterioare despre problematica drepturilor omului sau abilitati personale sau o capacitate de lucru în grup dezvoltate. Multe dintre activitatile de acest nivel sunt proiectate tocmai pentru a sprijini participantii sa-si dezvolte capacitatea de comunicare, capacitatea de a lucra în grup si pentru a stimula interesul pentru problematica drepturilor omului.
- **Nivelul 3.** Acestea sunt activitati de o mai mare întindere, al caror scop este acela de a determina o înțelegere de profunzime si clarificari în legatura cu o anumita problema. Astfel de activitati necesita niveluri mai înalte ale competentei de a dezbate sau ale capacitatii de lucru în grup.
- **Nivelul 4.** Aceste activitati sunt de durata mai mare decât cele anterioare, solicita capacitati de dezbateri si de lucru în grup de nivel superior, presupun cooperare între participanti si cer din partea acestora o mai mare concentrare. De asemenea, timpul de pregatire a unor activitati de acest tip este mai mare si sunt de preferat pentru ca ofera o mai larga si profunda înțelegere a problemelor.

Legaturile globale

Activitatile din manual sunt gândite pentru a încuraja explorarea problematicii drepturilor omului si a relatiilor dintre drepturi si unele teme globale. Prin urmare, un numar de trei „teme” sunt indicate în descrierea fiecarei activitati. Cele 16 teme globale sunt:

1. Drepturi generale ale omului
2. Copii
3. Cetatenie
4. Democratie
5. Discriminare si xenofobie
6. Educatie
7. Mediu
8. Egalitate de gen
9. Globalizare
10. Sanatate
11. Securitate umana
12. Media
13. Pace si violenta
14. Saracia
15. Drepturi sociale
16. Sport

Recomandari pentru facilitare

În acest manual termenul de facilitator este folosit pentru a desemna rolul persoanei (formator, profesor, tineri muncitori, educatori dintre egali (peer educators, voluntari tineri sau oricine altcineva) care coordoneaza si deruleaza activitatile. Aceasta terminologie contribuie la accentuarea ideii ca EDO necesita o abordare democratica si participativa.

Am pornit de la ideea ca sunteti în situatia de a facilita grupurile de tineri, de exemplu, într-o clasa, într-un club de tineri, într-un curs de pregatire sau la un seminar.

Activitatea de grup

Activitatea de grup presupune ca un grup de persoane sa lucreze împreuna, sa combine diferitele lor competente si talente si sa-si valorifice reciproc punctele forte în scopul rezolvării unei sarcini. Activitatea de grup prezinta urmatoarele avantaje:

- *încurajeaza responsabilitatea* Când participantii simt ca se descurca bine ei sunt, de obicei, preocupati de rezultat si au grija sa asigure un rezultat bun.
- *dezvolta competentele de comunicare* Participantii trebuie sa asculte, sa înțeleaga ceea ce spun ceilalti, sa fie receptivi la ideile acestora si sa fie capabili sa-si exprime propriile lor gânduri.
- *dezvolta cooperarea* Participantii învata destul de repede ca atunci când lucreaza împreuna pentru atingerea unui scop comun, ei fac mai bine acest lucru daca coopereaza, decât daca sunt în competitie.
- *implica capacitatea de adoptare consensuala a deciziilor* Participantii învata, de asemenea, foarte repede ca cel mai bun mod de a lua decizii este acela de a examina toate informatiile disponibile si de a încerca sa gaseasca o solutie care sa fie satisfacatoare pentru toti cei implicati. Cei care se simt exclusi din procesul de adoptare a deciziilor pot perturba activitatea grupului si nu respecta deciziile care au fost luate de restul grupului.

Tehnici de activitate de grup

În capitolul 2 al manualului exista referiri la tehnici precum: „brainstorming-ul” sau „jocul de rol”. Urmatoarele note explica acesti termeni si ofera câteva linii generale de orientare în legatura cu modul de utilizare a acestora.

De retinut este faptul ca activitatea de grup de succes este cea orientata pe sarcina. Sarcina trebuie sa fie o întrebare clara careia grupul sa-i gaseasca un raspuns sau o problema bine definita care sa necesite rezolvare.

Brainstorming-ul

Brainstorming-ul reprezinta o modalitate de a introduce un nou subiect, de a încuraja creativitatea si de a genera o multime de idei într-un timp foarte scurt. Aceasta tehnica poate fi utilizata în rezolvarea unei probleme specifice sau pentru a raspunde unei întrebări.

Instructiuni:

- Decideti asupra problemei pe care doriti sa o supuneti brainstorming-ului si formulati-o sub forma unei întrebări cu mai multe raspunsuri posibile.
- Scrieti întrebarea într-un loc în care sa poata fi vazuta de toti participantii.
- Cereti participantilor sa contribuie cu ideile lor si notati ideile astfel încât sa fie vizibile pentru toti, de exemplu, pe un flipchart. Aceste idei trebuie sa fie comprimate în forma unor cuvinte cheie sau a unor fraze scurte.
- Opriti brainstorming-ul când ideile au încetat sa mai apara.
- Parcurgeti ideile oferite de participantii cerând comentarii.

De retinut urmatoarele:

- Notati FIECARE sugestie noua. Adesea, majoritatea sugestiilor creative sunt foarte utile si interesante!
- Nimeni nu trebuie sa comenteze sau sa judece ceea ce este notat si nu trebuie repetate ideile care au fost deja spuse.
- Toti participantii trebuie încurajati sa participe.
- Oferiti propriile idei numai daca este necesar pentru a încuraja grupul.
- Daca o idee este neclara, cereti clarificari.

Wall writing

Aceasta este o forma a brainstorming-ului. Participantii își scriu ideile pe bucatele de hârtie (de exemplu, „post-it-uri”) si le lipesc pe un perete. Avantajul acestei metode consta în faptul ca participantii pot reflecta în liniste asupra subiectelor înainte de a fi influentati de ideile altora, iar bucatelele de hârtie putând fi repositionate permit gruparea ideilor.

Discutia

Discutia reprezinta pentru facilitator si participantii o buna modalitate de a descoperi care sunt atitudinile lor fata de problemele supuse dezbaterii. Acesta este un lucru foarte important în EDO deoarece participantii nu trebuie doar sa cunoasca faptele, ci si sa exploreze si sa analizeze ei însisi problemele. Stirile, afisele si studiile de caz sunt instrumente utile pentru stimularea discutiei. Începeti cursul prin a-i întreba pe participantii „Ce credeti despre...?”

Buzz grupurile

Se dovedeste o buna metoda în situatia în care nu apare nici o idee într-o discutie cu întreg grupul. Cereti participantilor sa discute subiectul în perechi timp de unu sau doua minute si apoi sa împartaseasca restului grupului ideile lor. Vetii descoperi curând atmosfera de „buzzing” în conversatii si „buzzing” cu idei ale participantilor!

Activitatea pe grupuri mici

Acest tip de activitate este în contrast cu activitatea cu întregul grup. Este o metoda care îi încurajeaza pe toti participantii sa se implice si sprijina dezvoltarea cooperarii în cadrul echipei. Marimea unui grup mic va depinde de o serie de lucruri practice cum ar fi: numarul total de participantii, marimea spatiului disponibil. Un grup mic poate fi format din 2-3

persoane, dar poate lucra foarte bine si daca are 6-8 persoane. Activitate pe grupuri mici poate dura 15 minute o ora sau o zi, în functie de natura sarcinii de rezolvat.

Este rareori productiv sa spuneti participantilor, pur si simplu, sa „discute problema”. Indiferent de subiect, este esential ca activitatea sa fie clar definita si ca participantii sa se concentreze asupra unui scop care necesita feedback pentru întregul grup. De exemplu, sarcina ar putea fi enuntata sub forma unei probleme sau a unei întrebări.

Clasamentul

Este o metoda utila în cazul în care doriti sa oferiti informatii specifice sau sa stimulati o discutie pe o anumita tema în grupurile mici.

Trebuie sa pregatiti un set de cartonase cu afirmatii pentru fiecare grup mic. Ar trebui sa existe 9 cartonase într-un set. Pregatiti 9 afirmatii simple, scurte, referitoare la subiectul pe care participantii doresc sa-l discute si scrieti câte una pe fiecare cartonasa.

Grupurile trebuie sa discute afirmatiile si apoi sa le aranjeze în sir în ordinea importantei. Acest lucru poate fi facut sub forma unei scari sau a unui romb. În însiruirea sub forma de scara cele mai importante afirmatii sunt plasate în partea de sus, urmatoarele ca importanta dedesubt si tot asa pâna la cea mai putin importanta afirmatie, care va fi plasata în partea de jos.

În ordonarea sub forma de romb participantii negociaza cea mai importanta afirmatie, doua declaratii care urmeaza ca importanta, apoi trei declaratii de importanta moderata si asa mai departe dupa cum este ilustrat în diagrama. Deoarece problemele sunt rareori clar delimitate, adesea aranjarea în romb este o metoda mai adecvata. Implica mai putin o deliberare fortata si, din acest motiv, mai acceptabila pentru participantii. De asemenea, aceasta ofera oportunitati mai largi pentru construirea consensului. O varianta a metodei de însiruire este scrierea a 8 afirmatii si pastrarea unui cartonasa necompletat pe care sa scrie participantii.

Jocul de rol

Un joc de rol este o scurta piesa de teatru pusa în act de catre participantii. Desi acestia se inspira din propriile lor experiente de viata, în situatia de joc de rol improvizatia este prezenta într-o foarte mare masura. Scopul jocului de rol este acela de pune participantii în situatii de viata sau evenimente care le sunt nefamilare. Jocurile de rol pot îmbunatati înțelegerea unei situatii si încurajeaza empatia cu aceia care sunt implicati în astfel de situatii.

- Jocul de rol difera de simulari, care presupun, de asemenea, scurte puneri în scena, dar care au la baza un text scris si nu implica într-un asemenea grad improvizatia.
- Valoarea jocurilor de rol consta în imitarea vietii reale. Ele pot ridica întrebări la care nu este simplu de raspuns, cum ar fi cele legate de corectitudinea comportamentului unui personaj. Pentru a se ajunge la o mai buna înțelegere, o tehnica utila este aceea de a cere participantilor sa inverseze rolurile.

Jocurile de rol trebuie sa fie folosite cu atentie si receptivitate la reactiile participantilor. În primul rând, este esential ca participantii sa aiba timp la final pentru a iesi din rol. În al doilea rând, fiecare participant trebuie sa respecte sentimentele indivizilor si structura sociala a grupului. De exemplu, un joc de rol despre persoanele cu dizabilitati trebuie sa tina seama de faptul ca unii participantii pot avea ei însisi dizabilitati (poate nu vizibile) sau pot avea rude sau prieteni apropiati care prezinta dizabilitati. Acestia nu trebuie sa fie lezati, fortati la expunere sau marginalizati. Daca se întâmpla un asemenea lucru, trebuie tratat cu seriozitate (scuzarea, reformularea problemei ca un exemplu etc.). Totodata, trebuie sa constientizati existenta stereotipurilor. Jocurile de rol pun în evidenta ceea ce gândesc participantii despre alte persoane, prin prisma „abilitatii” lor de a juca acel rol sau de a imita. Tocmai de aceea sunt amuzante astfel de activitati! Poate fi util ca întotdeauna în faza de sintetizare sa adresati întrebarea: „Crezi ca oamenii pe care i-ai pus în scena sunt chiar asa?” Este educativ sa determinati participantii sa constientizeze nevoia de a reanaliza constant si critic informatiile.

Puteti sa-i întrebati de unde au obtinut informatiile pe care s-au bazat când au interpretat acel rol.

Simularile

Simularile pot fi gândite ca jocuri de rol extinse care-i implica pe toti participantii. Acestea permit oamenilor sa experimenteze situatii provocatoare, dar într-o atmosfera securizanta. Adesea, simularile presupun o oarecare implicare emotionala. În acest context, oamenii învata nu doar cu mintea si bratele, ci si cu inima.

Sintetizarea este foarte importanta dupa o simulare. Participantii trebuie sa discute sentimentele lor, motivele pentru care au ales sa actioneze în modul respectiv, orice nedreptate pe care au perceput-o si cât de acceptabila au considerat ca este orice hotarâre care a fost luata. Participantii trebuie sprijiniti sa faca paralele între ceea ce au experimentat si situatiile actuale din lume.

Imaginile: fotografii, cortonase desenate, desene, colaje

„O imagine spune o mie de cuvinte”. Imaginile sunt instrumente eficiente în oferirea informatiilor si stimularea interesului. Amintiti-va ca desenul este un mijloc important de comunicare si exprimare a sinelui, nu numai pentru aceia al caror stil de gândire este vizual, ci si pentru aceia care nu sunt suficient de convingatori prin exprimarea verbala. Ideile pentru activitatile care folosesc imagini si desene au fost prezentate la pagina 188 „Joc de imagini”.

Recomandari pentru alcatuirea unei colectii de imagini

- Imaginile sunt un instrument multifunctional, iar construirea propriului stoc de imagini este o idee buna pentru facilitatori. Imaginile pot fi colectate din diverse surse: ziare, reviste, afise, brosure de calatorie, postcarduri si felicitari.
- Decupati imaginile, aplicati-le pe un carton si acoperiti-le cu o folie de plastic transparenta pentru a le face durabile, usor si placut de mânuit. Colectia trebuie sa arate mai degraba ca un set de cartonase care sunt toate de aceiasi marime. A4 este ideal, dar A5 este un compromis practic.
- Poate fi o idee buna scrierea numarului de referinta pe spatele fiecarei imagini si înregistrarea sursei, a titlului original si a oricaror alte informatii utile. Astfel, participantii vor trebui sa se concentreze numai asupra imaginilor si nu le va fi distrasa atentia de alte repere.
- Când alegeți imaginile cautati sa fie variate. Tineti cont de gen, rasa, abilitate si dizabilitate, vârsta, nationalitate si cultura, inclusiv subculturi. Încercati sa realizati o selectie a imaginilor din nord, sud, est si vest, din diferite medii sociale si naturale si din diferite culturi. De asemenea, luati în considerare impactul pe care imaginile îl au prin marime si culoare. Întrucât acest efect poate distorsiona perceptia unei imagini, încercati sa pregatiti colectia astfel încât sa aveti un set de o omogenitate rezonabila.

Filme, emisiunile video si de radio

Filmele, emisiunile video si de radio sunt instrumente valoroase pentru EDO si populare pentru tineri. O discutie dupa vizionarea unui film ar putea reprezenta un bun punct de pornire pentru activitatea care va urma: a vorbi despre reactia initiala a oamenilor la un film, despre cât de fidel a reprodus „viata reala”, daca personajele au fost portretizate realist sau daca acel film a încercat sa promoveze un anumit punct de vedere moral sau politic.

Ziarele, radioul, televiziunea, internetul

Media reprezinta o sursa sigura de bun material de discutie. Este întotdeauna interesanta pentru discutarea continutului si a modului în care acesta este prezentat si pentru analiza bias-urilor si stereotipurilor.

Fotografierea si realizarea de filme

Tehnologia moderna face realizarea filmelor si a fotografiilor mult mai accesibila oricui. Fotografiile si filmele tinerilor arata punctele de vedere si atitudinile lor si fac un

excelent material de expus. „Scrisorile video” sunt o modalitate care s-a dovedit a înlătura barierele si prejudiciile. Ele dau oamenilor care nu s-ar putea întâlni fata în fata posibilitatea de a „discuta” si de a înțelege reciproc cum traiesc si ce este important pentru ei.

Recomandari generale pentru derularea activitatilor

Co-facilitarea

Este de dorit sa exersati cofacilitarea. Exista avantaje practice ale acestui lucru, în sensul ca responsabilitatea coordonarii activitatii în grup mic si a tratarii nevoilor individuale este împartita între doua persoane. Când doua persoane desfasoara o sesiune este mai usor sa fie schimbat pasul si ritmul activitatii astfel încât lucrurile sa ramâna interesante, iar participantii sa poata fi tinuti sub observatie. Doi facilitatori se pot sprijini unul pe celalalt în cazul în care lucrurile nu decurg conform planificarii si, de asemenea, cofacilitarea se dovedeste a fi mai benefica pentru conducerea unei discutii decât realizarea acestei sarcini de catre o singura persoana. Este eficienta si conducerea unor activitati de catre o echipa, în care sa fie implicati si câtiva tineri în faza de pregatire.

Gestionarea timpului

Planificati atent activitatea si încercati sa nu încarcati prea mult timpul disponibil. Daca activitatea ocupa mai mult timp decât ati anticipat, încercati sa o reduceti astfel încât sa aveti suficient timp pentru discutie (vezi notele referitoare la ciclul de învățare, pagina 40). Pe de alta parte, daca va mai ramâne timp nu încercati sa prelungiti discutia, ci luati o pauza sau desfasurati o activitate de energizare pentru amuzament.

Crearea unui mediu securizant

Participantii trebuie sa simta libertatea de a explora si descoperi, de a interactiona si de a împartasi celorlalti experientele, ideile, opiniile.. Fiti naturali, prieteni, încurajatori si cu simtul umorului. Nu utilizati jargonul sau un limbaj pe care participantii nu îl înțeleg.

Stabilirea regulilor de baza

Este important ca fiecare membru al grupului sa înțeleaga regulile pentru participare si activitatile experientiale. De exemplu, fiecare trebuie sa-si asume partea sa de responsabilitate pentru sesiune, fiecare trebuie sa aiba sansa de a fi ascultat, de a vorbi si de a participa. Nimeni nu trebuie sa se simta presat sa spuna ceva daca nu doreste acest lucru. Aceste reguli de baza pot fi discutate si se poate cadea de acord în privinta necesitatii lor înca de la prima întâlnire cu o clasa sau cu un grup.

Oferirea de instructiuni clare

Întotdeauna asigurati-va ca fiecare participant a înțeles instructiunile si stie ce are de facut. Lansati participantilor invitatia de a pune întrebări si notati ceea ce este de importanta maxima. Nu va temeti de întrebări! Ele sunt foarte utile si va dau (dumneavoastra si celorlalti membri ai grupului) posibilitatea de a clarifica

lucrurile. Uneori, inexistenta întrebărilor reprezintă un semnal al confuziei generale („dar mă tem să întreb deoarece toți par să înțeleagă”).

Facilitarea discuțiilor

Discuția reprezintă un element central al procesului de EDO. Acordați o atenție specială asigurării tuturor membrilor grupului că pot participa dacă doresc. Utilizați cuvinte și expresii cu care grupul este familiarizat și explicați termenii care le sunt nefamiliari.

Invitați participanții să-și exprime opiniile. Asigurați-vă că există un echilibru între aspectele globale și locale ale problemei pentru ca participanții să considere discuția ca având o relevanță directă pentru propriile vieți.

Sintetizare și evaluare

Oferiți participanților suficient timp pentru a-și finaliza activitatea și, dacă este necesar, ieșiți din rol înaintea discutării a ceea ce s-a întâmplat și a ceea ce au învățat. La finalul fiecărei activități acordați timp pentru a discuta despre ce au învățat participanții și despre modul în care aceștia consideră că noile achiziții vor avea impact asupra propriei vieți, comunități și asupra întregii lumi. Fără exercitiul reflecției, participanții nu pot învăța prea mult din experiențele lor.

Va sugerez să încercați ca în procesul de sintetizare și evaluare să adresați participanților întrebări care să facă referire la:

- ceea ce s-a întâmplat pe parcursul activității și modul în care s-au simțit
- ceea ce au învățat despre ei înșiși
- ceea ce au învățat despre problema care a făcut obiectul activității
- cum pot dezvolta și utiliza ceea ce au învățat

Analizarea

Este important să supuneți activitatea și învățarea unei analize periodice. Acest lucru poate fi făcut la încheierea unei zile, a unui seminar sau la finalul unor serii de câte două sau trei lectii/întâlniri. Puteti constata ca grupul este plictisit în faza de analizare, în special dacă au avut deja o multime de discutat. Amintiți-vă că analizarea nu trebuie să fie realizată neapărat prin discuție. Aceasta poate fi realizată utilizând tehnici precum: limbajul corpului, desene, sculptare etc.

Facilitatorii trebuie să-și rezerve timp pentru relaxare și încetarea treptată a activității și să analizeze modul în care au mers lucrurile din perspectiva lor. Discuția trebuie să se concentreze asupra următoarelor aspecte:

- Cum s-a desfășurat activitatea din punctul dumneavoastră de vedere: pregătire, managementul timpului etc.
- Ce au învățat participanții și dacă aceștia au atins obiectivele de învățare
- Care sunt rezultatele: ce va face acum grupul ca rezultat al activității desfășurate
- Ce ați învățat dumneavoastră despre problemele abordate și despre facilitare

Când lucrurile nu se derulează așa cum vă așteptați

Foarte rar activitățile decurg așa cum vă așteptați sau în modul în care sunt prezentate și descrise în acest manual! Acest fapt este deopotrivă un merit și o provocare a desfășurării de activități care presupun implicarea participanților. Trebuie să fiți receptivi la ceea ce se întâmplă și să decideți singuri.

Managementul timpului

Se poate întâmpla ca fiind foarte implicați să depășiți timpul alocat unei secvențe de activitate. În această situație trebuie să vă consultați cu participanții dacă vă opriți imediat, în 5 minute sau cum altcumva să rezolvați problema.

Diminuarea energiei

Uneori, în special în cazul sesiunilor mai lungi, ați putea avea nevoie să utilizați un exercițiu energizant sau să sugerați o scurtă pauză.

Dificultatea discuțiilor

Uneori discuțiile devin „taioase”. Va trebui să identificați cauza. Aceasta ar putea fi reprezentată de multe lucruri (de exemplu, subiectul să fi fost epuizat sau prea emoțional). Va trebui să decideți dacă interveniți cu o întrebare, schimbați tinta (subiectul) sau mergeți mai departe. Nu trebuie să aveți sentimentul că sunteți obligați să oferiți răspunsuri întrebărilor sau problemelor participanților. Grupul însuși trebuie să-și găsească propriile răspunsuri prin comunicare și ascultare interpersonală. Desigur, participanții vă pot cere opinia sau sfatul, dar grupul este cel care trebuie să adopte propriile decizii.

Feedback-ul

Feedback-ul este un comentariu asupra a ceea ce cineva a spus sau a făcut. Acesta poate fi pozitiv sau critic într-un sens negativ. A oferi și a primi feedback este un skill, iar dumneavoastră va trebui să-i învățați pe membrii grupului cum să facă acest lucru. Adesea, feedback-ul este receptat ca o critică distructivă chiar dacă nu aceasta a fost intenția vorbitorului. Cuvintele cheie puternic corelate cu termenul „feedback” sunt: „respect” și „argumente”.

Când oferiți feedback este important să respectați cealaltă persoană, să vă concentrați asupra a ceea ce aceasta a spus sau a făcut și să vă argumentați punctul de vedere. Este de preferat să spui: „Nu sunt de acord cu ceea ce tocmai ați spus deoarece...”, decât: „Cum poți să spui o asemenea prostie, nu vezi că ...?”. Oferirea unui feedback negativ care vine prompt pentru mulți oameni poate fi dureros.

Este de datoria dumneavoastră ca facilitator să descoperiți modurile prin care să vă asigurați că participanții oferă feedback-ul într-o manieră constructivă.

În acest sens, aspectele cărora trebuie să le acordați atenție sunt:

- asigurarea că participanții încep oferirea feedback-ului cu o remarcă pozitivă
- respectarea celorlalte persoane și nerealizarea nici unei remarci cu sens peiorativ
- centrarea pe comportament, nu pe persoană
- asumarea de către participanți a responsabilității pentru ceea ce spun prin utilizarea formulei: „Eu – mesaje”

Primirea feedback-ului poate reprezenta o problemă pentru participanți, în special atunci când este vorba despre un dezacord. Rolul dumneavoastră este acela de a ajuta participanții să învețe din experiențele lor și să se simtă sprijiniți, iar nu reprimati. Încurajați participanții să asculte cu atenție feedback-ul fără a-și apăra imediat propria poziție. De asemenea, este important ca participanții să înțeleagă exact ceea ce vrea să spună persoana care oferă feedback-ul și, înainte de a-și exprima acceptul sau respingerea, să-și rezerve timp pentru a evalua ceea ce a fost spus.

Rezistența din partea participanților

Desfășurarea de activități care presupun implicare din partea participanților este foarte solicitantă și va trebui să utilizați o varietate de tehnici, cum ar fi: discuția, desenul, jocul de rol sau muzica. Este inevitabil că nu toate activitățile să fie pe placul tuturor participanților, pe toată durata activității. Dacă participanții își exprimă nemulțumirea și pot explica de ce nu le place o activitate anume atunci trebuie să fiți capabili să vă adaptați la cerințele acestora, prin dialog și negociere.

Prin „rezistență” înțelegem comportamentul care este în mod intenționat indisciplinat (neadecvat). Toți facilitatorii au experiența rezistenței din partea participanților

într-un moment sau altul. Rezistența poate prezenta mai multe forme. Un tânăr nesigur (instabil) poate tulbura liniștea prin zgârierea scaunului, prin mormăit sau discuția cu vecinul. Modurile mai subtile de a dezorganiza sesiunea sunt: adresarea unor întrebări ne semnificative sau facerea unor glume pe seama oricărui lucru. Un alt „joc” practicat de cei care opun rezistență este „subminarea facilitatorului”. Aceștia pot spune: ”Nu înțelegi, a trecut mult timp de când erai tânăr” sau „prea multe discuții, de ce nu putem să acționăm?”. Al treilea tip de „joc” este încercarea de a evita învățarea. De exemplu, participanții spun: „da, dar...”

Evident, este foarte bine pentru dumneavoastră dacă puteți evita rezistența. Iată câteva sugestii pentru a realiza acest lucru:

- Fiti atenți la fiecare persoană din grup și la orice emoție care se îndreaptă către o activitate particulară sau către o parte anume a jocului de rol sau a simulării
- Asigurați-vă ca toți participanții știu că nu este cazul să spună sau să împărtășească celorlalți ceva despre ei însșiși dacă aceasta nu-i face să se simtă bine
- Oferiți participanților timp pentru acomodare înainte de orice activitate și pentru orientare după aceea.
- Nu uitați să alocați suficient timp pentru sintetizare și discuție astfel încât toți participanții să simtă că opiniile și implicarea lor sunt valorizate.

Va trebui să decideți singuri asupra celei mai bune modalități de a gestiona o situație dificilă, dar aveți în minte că, de obicei, cea mai bună cale de a rezolva o problemă este să o prezentați ca fiind deschisă și să determinați întregul grup să găsească o soluție. Nu va lansați într-o discuție sau argumentație prelungită cu un singur membru al grupului. Acest fapt ar putea produce resentimente și frustrare la ceilalți participanți și i-ar putea face să-și piardă interesul.

Gestionarea conflictului din cadrul grupului

În cadrul grupului pot apărea conflicte. Acesta este un lucru normal, iar rolul dumneavoastră este acela de a-i ajuta pe participanți să le rezolve. Conflictele se pot dezvolta în situația în care participanții simt disconfort atunci când le sunt adresate întrebări referitoare la emoții și valori, dacă nu au capacitatea de a lucra în grup, dacă au abordări complet diferite asupra problemelor sau valori diferite.

Trebuie să încercați să fiți detașați și să nu vă implicați în conflicte cu participanții.

- Amintiți-vă că un conflict poate fi folositor și creativ dacă este gestionat adecvat.
- Acordați suficient timp pentru sintetizare și discuție. Suplimentați timpul dacă este necesar acest lucru.
- Ajutați participanții să-și clarifice pozițiile, opiniile și interesele.
- Relaxați tensiunile din grup. De exemplu, cereți tuturor să se așeze și să discute timp de 3 minute în subgrupuri mici sau să spună ceva care sa...
- Incurajați toți participanții să se asculte activ unii pe ceilalți.
- Accentuați aspectele care-i unesc pe participanți, iar nu cele care-i separă.
- Căutați consensul. Determinați participanții să se concentreze asupra intereselor lor comune mai degrabă decât să încerce să se compromită și să-și schimbe pozițiile.
- Căutați soluțiile care pot rezolva problema fără a „recrea” conflictul.
- Oferiți-vă să discutați cu aceia care sunt implicați în particular în orice moment

În situația în care conflictele sunt mai serioase și de profunzime, poate cel mai bine ar fi ca să amânați găsirea soluției și să cautați o altă ocazie mai adecvată de a rezolva problema. Între timp, puteți să vă gândiți cum ați putea aborda conflictul dintr-un alt unghi, de exemplu, prin desfășurarea unui joc cum ar fi: „Fist and Palm”(p.58). Prin amânarea rezolvării conflictului veți oferi celor implicați timp pentru a reflecta asupra situației și pentru a găsi noi abordări sau soluții.

Conflictele care apar în grup și modalitățile de soluționare a lor pot fi utilizate pentru sporirea înțelegerii cauzelor și dificultăților conflictelor din lumea largă. Totodată și discutarea conflictelor internaționale poate oferi clarificări asupra conflictelor locale.

Mai multe informații referitoare la conflict pot fi găsite în activitatea „Joacă jocul!”(p.194).

Câteva metode și tehnici pentru sprijinirea grupurilor de învățare

Întrucât am descris deja activitatea de grup și rolul acesteia în învățarea experiențială, în continuare prezentăm câteva activități generale la nivelul 1 care sprijină în mod specific capacitatea de a lucra în grup. Aceste activități realizează o bună „spargere a ghetii” și energizare, iar în combinație cu alte activități din manual reprezintă niște metode eficiente pentru introducerea problematicii drepturilor omului. Adesea este o idee bună ca dumneavoastră, în calitate de facilitator, să vă implicați în activitățile de „spargere a ghetii”.

Asumarea responsabilității, comunicarea și cooperarea sunt competențe cheie pentru o bună activitate de grup.

Intra în rând

Această activitate este foarte simplă și prezintă toate caracteristicile și procedurile pentru sprijinirea participanților să-și asume responsabilitatea în cadrul grupului. Aceasta contribuie la “spargerea ghetii”.

Complexitate: nivel 1 **Marimea grupului:** oricare **Timp:** 15 minute +

Instrucțiuni

- 1. Spune grupului să se alinieze în funcție de înălțime, persoanele cele mai scunde în față, iar cele mai înalte în spate. Participanții nu trebuie să vorbească, dar pot comunica prin sunete, semne și limbajul corpului.**
2. Când aceștia sunt aliniați, verificați dacă ordinea este corectă.
3. Repetați exercitiul ordonând participanții în funcție și de alte criterii care fac amuzamentul jocului, dar neamenințătoare, cum ar fi: vârsta, luna de naștere (de la ianuarie la decembrie), mărimea de la pantof etc.

Sintetizare și evaluare

Încercați să sprijiniți analiza de grup asupra modului în care au lucrat împreună și asupra punctelor forte ale activității de grup.

Întrebările pe care le sugerăm sunt:

- Cu ce probleme de organizare s-au confruntat?
- Ce anume a ținut grupul în loc?
- A fost necesar un lider? Poate oricine servi ca lider? Cum au fost el ales?

- Ce responsabilitate a avut fiecare membru al grupului în rezolvarea problemei?
- Cum ar putea grupul sa rezolve problema mai repede cu o alta ocazie?

Continua, eu ascult

Aceasta activitate se concentreaza asupra deprinderilor de ascultare si sprijina gândirea logica si sinceritatea în exprimarea unei opinii.

Complexitate: nivel 1 **Marimea grupului:** oricare **Timp:** 35 de minute

Instructiuni

1. Realizati unui brainstorming cu întregul grup pe tema ce face un bun ascultator.
2. Cereti participantilor sa se împarta în grupuri de câte trei, în care o persoana sa fie vorbitorul, o alta ascultatorul, iar a treia – observatorul
3. Spuneti vorbitorilor ca au la dispozitie 5 minute pentru a comunica ascultatorilor punctele de vedere personale în legatura cu ceea ce îi intereseaza (de exemplu, pedeapsa cu moartea pentru crime împotriva umanitatii, limitele vorbirii libere sau oricare alt subiect care necesita descriere, analiza si exprimarea unei opinii).
4. Ascultatorul trebuie sa urmareasca cu atentie comunicarea vorbitorului si sa se asigure ca a înteles despre ce problema este vorba, motivul pentru care vorbitorul este interesat de aceasta si care este punctul sau de vedere.
5. Observatorul are sarcina de a urmari manifestarea capacitatii de ascultare activa a ascultatorului. Acesta nu trebuie sa participe la discutie, ci sa asiste atent la discutie, amânând împartasirea sugestiilor pentru îmbunatatire pâna când îi vine rândul.
6. Dupa 5 minute, anuntati ca a expirat timpul si cereti observatorilor sa ofere feed-back. Schimbati rolurile pâna când fiecare participant a avut ocazia de a fi vorbitor, ascultator si observator.

Sintetizare si evaluare

Discutati despre activitate. Câteva întrebări utile pot fi urmatoarele:

- Au avut vorbitorii succes în exprimarea ideilor si sentimentelor lor în legatura cu subiectul respectiv? Au descoperit ca le-a fost de ajutor faptul ca au vorbit unor persoane care aveau capacitatea de a asculta activ?
- Cum a fost în rolul de ascultator? A fost dificil sa asculte si sa nu intervina pentru a face comentarii si a-si exprima propria opinie?

Recomandari pentru facilitatori

Este important sa faceti cunoscut grupului care sunt caracteristicile unui bun ascultator .

Un bun ascultator:

- arata respect, mentine contactul vizual cu vorbitorul si nu se agita.
- semnaleaza ca sunt atenti si asculta prin încuviintare ocazionala, dând din cap, sau spunând: „continua, eu ascult”.

- nu întrerup
- nu se agita în momentele de liniste, ci ofera vorbitorului timp pentru a gândi si a relua discutia
- nu preia conversatia înaintea vorbitorului prin comentare sau dezaprobare
- utilizeaza întrebări cu final deschis pentru a încuraja vorbitorul sa continue comunicarea sau sa elaboreze
- rezuma si reformuleza remarcile vorbitorului din când în când pentru a demonstra ca a înțeles
- reactioneaza la trairile pe care le constata în spatele cuvintelor vorbitorului si arata ca înțelege ceea ce simte vorbitorul.

Masina din oameni

Acesta este un exercitiu non-verbal care pune în evidenta modul în care membrii unui grup pot raspunde unii altora si conjuga contributiile lor individuale într-o unitate de lucru integrata.

Complexitate: nivel 1 **Marimea grupului:** minim 6 persoane **Timp:** 15 minute

Instructiuni

1. Cereti participantilor sa se aseze într-un cerc.
2. Spuneti-le ca trebuie sa construiasca împreuna o uriasa masina mecanica, folosind numai propriile lor corpuri.
3. Cereti unui persoana sa înceapa. Aceasta alege o miscare repetitiva simpla, precum miscarea ritmica a bratului sus-jos. În acelasi timp, aceasta trebuie sa emita un sunet distinct, de exemplu, un fluierat prelung.
4. Cereti unei a doua persoane sa se apropie sau chiar sa o atinga pe prima. Ele aleg propria actiune si propriul zgomot. De exemplu, ele pot sa faca miscari sus-jos pe neasteptate si sa emita un sunet”..., în acelasi ritm cu prima persoana.
5. Solicitati mai multi voluntari, câte unul, pentru a se alatura. Ei se pot atasa la orice parte a masinii. Ei adauga miscarea si sunetul lor propriu.
6. La final întregul grup trebuie sa fie interconectat, sa se miste în multe moduri sincronizate si sa emita sunete diferite.
7. Când fiecare este implicat si masina functioneaza lin puteti „conduce” pe fiecare sa faca masina sa mearga cu mai mult sau mai putin zgomot, mai repede sau mai încet.

Sintetizare si evaluare

Ati putea sa adresati grupului urmatoarele întrebări:

- Ce similaritati ati observat între „masina” si grupul de învățare?
- Ce abilitati sunt necesare? Ce responsabilitati? Dar capacitatea de a asculta si de a da raspuns? Cooperare? Ce altceva mai este necesar?

Fist si Palm

Complexitate: nivel 2 **Marimea grupului:** 8 + **Timp:** 40 de minute

Instructiuni

1. Scrie-ti tabelul pentru scor pe un flipchart
2. Cereti participantilor sa se grupeze în perechi; unul este A, iar celalalt-B
3. Ei împreuna trebuie sa...
4. Cand au ajuns la 3 cu numaratul...
5. Spuneti perechilor sa tina scorul
6. Se joaca 10 runde
7. La final, lista de pe flipchart prezinta deopotriva scorurile individuale si combinate ale fiecărei echipe.

Tabelul cu scorul

A	B	A	B
fist	palma	4	0
palma	palma	3	3
fist	fist	0	0
palma	fist	0	4

Sintetizare si evaluare

Întrebări care ar putea fi incluse:

- Cine a obtinut scorul cel mai mare? Cum ai jucat de ai câștigat?
- Cine a obtinut scorul cel mai mic? Cum te simți? Ce s-a întâmplat?
- Au cazut perechile de acord asupra modului de cooperare? Daca da, ce anume a împiedicat punerea lui în act? De ce? Cum s-a simțit partenerul tau?
- Comparati scorurile combinate între acele grupuri în care a existat competitie si între cele în care s-a cooperat. Au existat avantaje ale cooperării? Daca da, care anume? (Scorul total? Starea de bine? Pastrarea prietenilor?)

Metode si tehnici pentru dezvoltarea capacitatii de dezbatere

Discutiile reprezinta o oportunitate pentru practicarea ascultării si vorbirii prin rotatie si a capacitatii de a lucra în grup, care sunt importante pentru respectarea drepturilor altor persoane. Pentru a permite fiecărei persoane sa participe este important ca grupul sa aiba o marime care sa faca posibila dirijarea lui. Daca grupul dumneavoastra este foarte mare (mai mult de 15-20 de persoane), acesta trebuie împartit în grupuri mai mici pentru discutie. Pentru încurajarea interactiunii si participării este de preferat ca participantii sa fie asezati în forma unui cerc sau semicerc astfel încât sa se poata vedea unii pe altii. Normele care trebuie sa fie discutate si asupra carora grupul trebuie sa cada de acord pot fi:

- Numai o singura persoana trebuie sa vorbeasca la un moment dat
- Judecatile de valoare sau orice forma de ridiculare sunt descurajate.
- Fiecare persoana trebuie sa exprime propria perspectiva si experienta si sa nu faca generalizari vorbind în numele celorlalti, adica sa utilizeze pronumele „eu” în relatarile sale.

- Exista mai multe raspunsuri „corecte”, iar nu unul singur.
- Trebuie pastrata confidentialitatea atunci când se discuta despre probleme sensibile.
- Fiecare are dreptul de a nu lua parte la discutia despre o problema particulara, daca doreste acest lucru.

În continuare vom prezenta câteva strategii care v-ar putea fi utile:

Microfonul

Aceasta este o strategie eficienta în situatia în care se lucreaza cu grupuri care au dificultati de ascultare.

Instructiuni

Grupul se aranjeaza sub forma unui cerc. Un microfon vechi de la un casetofon (poate fi si un alt obiect cu forma asemanatoare) este asezat în apropierea cercului. Numai participantului care tine microfonul îi este permis sa vorbeasca. Ceilalti participanti asculta si privesc la cel care vorbeste. Când vorbitorul si-a încheiat rolul, microfonul este dat unui alt participant care doreste sa vorbeasca.

Jocul dilema

Acesta este util în încurajarea oamenilor sa-si exprime propria opinie, sa-i asculte pe ceilalti si sa-si schimbe opinia în lumina noii înțelegeri. Se poate desfasura în diferite moduri.

Instructiuni

1. Pregatirea a 3 sau 4 afirmatii controversate referitoare la problema asupra careia se lucreaza. Acestea trebuie sa fie de tipul: „nu trebuie sa existe limitari pentru libertatea de vorbire(limbaj)”.
2. Traseaza o linie pe lungimea podelei cu creta sau cu o banda.
3. Explica participantilor ca dreapta liniei reprezinta acordul cu acea declaratie, iar stânga reprezinta dezacordul fata de declaratie. Distanța participantului de linie exprima masura în care acesta este de acord/dezacord cu afirmatia respectiva. Peretii camerei reprezinta limita! Persoanele care nu au nici o opinie vor sta pe linie.
4. Dati citire primei afirmatii.
5. Spuneti participantilor sa se aseze de acea parte a liniei si în acel punct care le reprezinta opinia despre afirmatie.
6. Invitati participantii sa-si motiveze alegerea locului respectiv, sa-si argumenteze pozitia.
7. Permittedi sa vorbeasca oricui care doreste aceasta. Apoi întrebati daca cineva doreste sa-si schimbe pozitia.
8. Dupa ce toti care au dorit sa faca acest lucru s-au repositionat, cereti-le sa spuna care au fost motivele care au determinat schimbarea.
9. Adresati o alta întrebare.

Metode si tehnici pentru dezvoltarea capacitatii de a lua decizii în grup

Adoptarea deciziilor colective prin consens este un proces îndelungat, care presupune ca persoanele implicate să aibă bune capacități de comunicare, să fie sensibile la nevoile celorlalți, să aibă imaginație, încredere și răbdare. Acestea reprezintă condiții fundamentale pentru ca oamenii să poată explora problemele cu onestitate, să-și poată exprima opiniile fără teama de a fi cenzurați sau ridiculizați și să se simtă liberi să-și schimbe ideile ca rezultat al unui argument rezonabil.

Foarte important din perspectiva realizării consensului este ca oamenii să devină conștienți de multitudinea opiniilor din grup și să le cerceteze cu atenție, în egală măsură, pe toate acestea, astfel încât deciziile pe care le adoptă să răspundă intereselor comune. Luarea deciziilor prin consens nu este ușor de facilitat.

Procesele de adoptare a deciziilor se pot finaliza în câteva moduri diferite:

1. *Una din parti o convinge pe cealalta.* Aceasta, desigur, este ceea ce se numește a obține un vot al majorității sau se poate datora, în egală măsură, dominației unui punct de vedere important. În cazul în care consensul se realizează prin persuadare înseamnă că, în principiu, toți membrii grupului sunt de acord că argumentele în favoarea unui punct de vedere sunt puternice și copleșitoare ca număr, își părăsesc pozițiile anterioare și sprijină acel punct de vedere.
2. *Una din parti cedeaza.* Uneori oamenii decid că acel lucru nu merită efortul și își abandonează poziția. Punctul de vedere al opozanților este esențial pentru un proces creativ de adoptare a deciziilor. Adesea doar o singură persoană deține informațiile cheie care pot fi decisive. Oamenii trebuie să fie capabili să-și schimbe liber ideile pe măsură ce noi informații le sunt puse la dispoziție. În situația în care lucrează pentru producerea consensului, oamenii trebuie să fie liberi să exploreze un număr mare de poziții și să nu simtă că lasă de la ei (deserting their part) atunci când își schimbă părerea.
3. *Partile descopera impreuna o noua alternativa.* Dezacordul poate fi uneori dizolvat dacă persoanele încetează să-și apere poziția pe care și-au asumat-o și încearcă să găsească o soluție diferită care să satisfacă ambele părți. Frecvent, nici unul din grupuri nu are sentimentul că a renunțat la ceva, ci ambele au sentimentul că ele au „câștigat”.
4. *Grupul redefineste problema.* O autentică căutare a consensului determină oamenii să-și dea seama de faptul că, de multe ori, conflictul lor se datorează dificultăților semantice sau unei greșite înțelegeri a poziției celeilalte părți. Uneori, ambele părți ajung la concluzia că exagerează pozițiile lor și, pe măsură ce se străduiesc să producă consensul, ele își moderează pozițiile și găsesc un mod de a privi problema pe care ambele să îl poată adopta.
5. *Fiecare parte cedeaza câte putin.* Uneori, atunci când oamenii se gândesc la ceea ce au în comun pot cădea de acord asupra faptului că a răspunde

majoritatii nevoilor ambelor parti este de preferat decât a raspunde tuturor nevoilor unei singure parti si nici uneia dintre nevoile celeilalte parti.

6. *Ambele parti sunt de acord sa ia o pauza.* Se poate întâmpla ca toti cei implicati sa fie de acord cu faptul ca nu au, pentru moment, suficiente informatii pentru a lua o decizie prudenta sau ca sunt prea agitati pentru a ajunge la o solutie care sa fie functionala. Ei pot alege sa amâne discutarea problemei pâna la momentul în care e posibil sa revina cu atitudinile si cunostintele necesare pentru adoptarea unei decizii rationale.

Nodurile

Aceasta activitate realizeaza o buna „spargere a ghetei” si energizare, implicând cooperarea si adoptarea de decizii.

Complexitate: nivel 1

Marimea grupului: 10-20

Timp: 10 minute

Instructiuni

- Spuneti tuturor participantilor sa stea umar lângă umar, într-un cerc cu bratele întinse în fata.
- Participantii trebuie sa se prinda de mâini în interiorul cercului, astfel încât fiecare sa se tina de mâini cu alte doua persoane care nu se afla însa în imediata lor apropiere. Ceea ce rezulta seamana cu un mare nod format din mâini.
- Cereti participantilor sa desface nodul fara a-si da drumul la mâini.
- Nota: Ei vor trebui sa treaca pe sub si pe deasupra bratelor. Acest lucru necesita putina rabdare, iar rezultatul surprinzator va fi unul sau doua cercuri mari.

Sintetizare si evaluare

- Puteti sa întrebati membrii grupului despre modul în care au lucrat împreuna pentru a desface nodul.
- A fost acesta un proces democratic?
- Cum au condus mai multe moduri la o singura solutie?
- A oferit fiecare sugestii sau o singura persoana si-a asumat rolul de lider si a dirijat desfacerea nodului?

Points down

Acesta este un joc care presupune cooperare si luarea deciziilor în grup. Poate fi util pentru „spargerea ghetei” si energizare.

Complexitate: nivel 1 **Marimea grupului:** 6-25 **Timp:** 15 minute

Instructiuni

1. Explicati grupului ca în acest joc exista noua „puncte” ale corpului care pot atinge podeaua: 2 picioare, 2 mâini, 2 coate, 2 genunchi si o frunte.
2. Spuneti participantilor sa se împrastie în mijlocul camerei. Numiti un numar din intervalul 1-9 si cereti fiecarui participant sa atinga podeaua cu acel numar de puncte. Repetati si a doua oara.

3. Cereti participantilor sa-si gaseasca un partener. Numiti un numar din intervalul 2-18. Perechile trebuie sa contribuie împreuna la atingerea podelei cu numarul respecti de puncte. Repetati si a doua oara.
4. Repetati jocul cu participantii grupati câte 4, câte 8, câte 16 pâna când toti au lucrat împreuna.

Sugestii pentru facilitator

Puteti permite participantilor sa comunice doar prin limbajul semnelor.

În situatia în care se lucreaza cu grupuri de câte 4 membri, numarul strigat poate fi chiar 2,daca doi dintre participantii stau într-un picior în timp ce îi poarta pe ceilalti doi!

În cazul grupurilor formate din patru membri, cel mai mic numar care ar putea fi spus este 4, iar cel mai mare 36 (4 X 9).

La fiecare rotatie, cel mai mare numar numit nu poate fi mai mare de 9 X numarul membrilor unui grup.

Pairs to 4s

Aceasta activitate implica un proces de discutare si negociere.

Complexitate: nivel 1 **Marimea grupului:** 4+ **Timp:** 45 de minute

Instructiuni

1. Cereti participantilor sa formeze perechi pentru a realiza o sarcina care presupune necesitatea de a discuta si de a lua decizii, cum ar fi: sa realizeze un acord asupra datei pentru excursia de grup, asupra unei definitii a drepturilor omului sau asupra celor trei drepturi ale omului de prima importanta.
2. Alocati 10 minute pentru aceasta etapa.
3. Apoi, cereti participantilor sa se grupeze câte patru si sa repete procesul.

Nota: Daca veti folosi acest exercitiu pentru luarea unei decizii colective în legatura cu o problema practica (de exemplu, excursia de grup), trebuie sa continuati exercitiul si sa cereti formarea unor grupuri cu 8 membri si apoi cu 16 pâna când fiecare participant este într-un grup mare si ajunge la un consens asupra a ceea ce raspunde în cea mai mare masura nevoilor fiecaruia. În cazul în care utilizati aceasta metoda pentru a discuta definitia drepturilor omului, abordati problema plenar dupa ce grupurile formate din patru membri au încheiat dezbaterile. Aceasta va conduce la evitarea tendintei ca exercitiul sa devina repetitiv si plictisitor.

Sintetizare si evaluare

Câteva întrebări sugerate pentru discutarea naturii procesului de adoptare a deciziilor:

- Metoda ia mult timp. A fost rezultatul pe masura?
- Toti participantii s-au simtit consultati si implicati în procesul de luare a deciziilor (chiar daca în cele din urma rezultatul nu a fost alegerea preferata de ei)?
- Au existat cerinte ale unei minoritati în privinta carora nu s-a putut ajunge la un consens (de exemplu, data excursiei)?

Activitati pentru analiza

În timpul oricarui program de predare sau de pregătire este importanta analiza periodica. Activitatile care urmeaza pot fi utilizate la orice moment. Ele reprezinta niste moduri amuzante de a sprijini participantii sa învețe din experientele lor si includ: desenul, sculptarea si metodele de relatare a unor povestiri.

Joc de final

Acesta poate fi un rapid mod de a obtine feed-back-ul. Mai multe runde va vor oferi intr-o masura mai mare feed-back.

Complexitate: Nivel 1   **Marimea grupului:** oricare   **Timp:** 3-4 minute pe runda

Instructiuni:

1. Spuneti participantilor sa se aseze într-un cerc.
2. Reamintiti-le pe scurt ceea ce au de facut.
3. Alegeti una dintre perechile de afirmatii de mai jos.
4. Mergeti în jurul cercului si cereti, pe rând, fiecarui participant sa completeze afirmatia. Nu sunt permise comentariile sau discutiile.
5. Faceti runde suplimentare daca timpul va permite sau daca doriti sa mai obtineti feed-back.

Exemple de afirmatii:

- Punctele forte ale activitatii au fost...Iar cele slabe au fost ...
- Cel mai interesant lucru a fost...Cel mai plicticos lucru a fost...
- Ceea ce mi-a displacut cel mai tare este...Ceea ce am apreciat cel mai mult este...
- Cel mai amuzant lucru... Cel mai serios lucru...
- Mi-ar fi placut mai mult...si mai putin...
- Lucrul care mi-a placut sa-l fac cel mai mult...lucrul care mi-a placut cel mai putin sa-l fac...
- *Lucrul pe care l-am facut cu încredere...lucrul pe care n-am avut încredere sa-l fac...*

Sus si jos

Aceasta metoda este foarte rapida si utilizeza limbajul corpului.

Complexitate: Nivel 1

Marimea grupului: oricare

Timp: 5 minute

Pregătire

Gânditi-va la 3 sau 4 întrebări de tipul: „Ti-a facut placere activitatea?”, „Ai învățat ceva nou?”

Instructiuni:

1. Cititi prima întrebare.

2. Spuneti grupului sa raspunda dupa cum simt, folosind întregul corp. Daca sunt puternic de acord cu afirmatia participantii trebuie sa se întinda în înaltime si pot sta chiar pe vârfuri! Cei care sunt în puternic dezacord trebuie sa se ghemuiasca si chiar sa se întinda pe podea, iar cei al caror raspuns se situeaza între cele doua pozitii trebuie sa indice nivelul raspunsului lor.
3. Cereti participantilor sa se relaxeze si sa citeasca cea de-a doua întrebare.

Puncte de vedere

Aceasta activitate combina miscarea cu optiunea pentru discutie.

Complexitate: Nivel 1

Marimea grupului: 10+

Timp: 10 minute

Pregatire

3 sau 4 întrebări de genul: „Ti-a facut placere activitatea?”, „Ai învățat ceva nou?”

Instructiuni

1. Denumiti cei patru pereti ai holului: „da”, „nu”, „nu stiu”, „Doresc sa spun ceva” pentru a reprezenta patru puncte de vedere diferite.
2. Adresati prima întrebare despre activitate si cereti participantilor sa mearga la peretele care reprezinta raspunsul lor.
3. Lasati-i pe aceia care vor sa spuna ceva sa faca acest lucru. Numai participantilor de la peretele „Doresc sa spun ceva” le este permis sa vorbeasca.

Raport meteo

Acesta utilizeaza o metoda de “relatare de povestiri”. Poate fi desfasurat la finalul unei activitati sub forma unei analize. Alternativ, se poate realiza ca parte a unui lung proiect pentru a da participantilor posibilitatea de a privi înapoi si apoi înainte.

Complexitate: Nivel 1   **Marimea grupului:** 6 +   **Timp:** 45 de minute

Pregatire

Hârtie si creioane optional

Instructiuni

1. Puneti la dispozitia participantilor 5-10 minute pentru a gândi despre ziua/pregatirea/proiectul/activitatea în care sunteti implicati si cereti-le sa si puna întrebări de tipul: „Mi-a placut activitatea? Ce am învățat din aceasta activitate?”
2. Apoi, la un moment dat cereti-le sa descrie cum se simt în temenii unui raport meteo.

Recomandari pentru facilitatori

Daca participantii au nevoie de o exemplificare a-ti putea sa spuneti: „Ziua mea a început posomorâta si înnourata...apoi, mi-am pus umbrela pentru a ma roteja de ploaia puternica...si multi dintre voi m-ati ajutat sa tin umbrela... De

asemenea, pentru mâine sunt prognozate averse de ploaie , iar saptamâna viitoare se anunța cu cer senin și însorită”. Aceasta ar putea însemna că ați luat startul nu prea siguri, apoi lucrurile s-au înrăutățit și v-ați bucurat de sprijinul celorlalți, că nu sunteți prea siguri de planurile imediate, dar credeți că veți ajunge acolo într-un sfârșit.

Intervalul de timp alocat este pentru un grup de 10-12 persoane. Grupurile mai mari au nevoie de mai mult timp.

Variante

- *Participanții pot reprezenta prin desen prognozele meteo în loc să vorbească despre ele.*
- *Puteti folosi aceasta idee de baza pentru a analiza proiectul dumneavoastra ca și cum ați fi făcut un comentariu despre un meci de fotbal sau orice alt eveniment care este relevant.*

HIT

Grupul trebuie să producă o caricatură pe prima pagină a unui ziar. Titlurile reprezintă niste rezumate ale gândurilor și sentimentelor grupului în legătură cu ceea ce a făcut.

Complexitate: nivel 2   **Marimea grupului:** 8+   **Timp:** 45 de minute

Pregătire: Aveți nevoie de o colă de hârtie de mărime A3 și creioane pentru fiecare grup mic.

Instructiuni

1. Spuneți participanților să formeze grupuri mici de câte 3 sau 4 persoane.
  2. Cereti-le să discute despre ceea ce au făcut și ceea ce au învățat din acel proiect sau activitate și să supună brainstorming-ului lucrurile interesante și dezastrale.
  3. Fiecare grup mic trebuie să cada de acord asupra a 5 sau 6 „povestiri”. Membrii unui grup trebuie să scrie un titlu pentru fiecare povestire și câteva propoziții pentru a conferi acesteia savoare. Ei nu trebuie să scrie întreaga povestire. Atasarea unei “fotografii” nu este obligatorie, dar ar fi o idee bună.
- Expunerea paginii.
  - Prezentarea și discutarea sunt optionale.

Rucsacul

Această activitate implică creativitate și necesită realizarea unor desene.

Complexitate: nivel 1

Marimea grupului: oricare

Timp: 40 de minute

Materiale: hârtie și postav colorat

Instructiuni

1. Se desfășoară la finalul unui workshop sau seminar. Cereti participantilor să se deseneze pe ei însșiși mergând acasă cu un rucsac în spate. Rucsacul conține toate lucrurile pe care și-ar dori să le ducă acasă.
2. Participantii trebuie să ia în considerare tot ceea ce au învățat și ceea ce doresc să păstreze. Articolele din rucsac pot fi: cărți, imagini, sentimente, personaje, idei, valori, noi moduri de a vedea lumea, punctele forte pe care le-au obținut prin depășirea dificultăților
3. Participantii, de asemenea, pot ilustra pe jos lucrurile pe care doresc să le lase în urmă . Acestea pot fi: obiceiuri neplăcute, idei vechi, momente dificile, mâncare de proastă calitate, lipsa de somn etc.